

MARGINAALISTA VALTAVIRTAELÄMÄÄ

Tutkimus työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien yhteiskuntasuhteesta

Santeri Vänttinen

Pro gradu

Sosiaalityö

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja

kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

syyskuu 2014

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalityö

VÄNTTINEN, SANTERI:

Pro gradu -tutkielma, 70 sivua, liite (2 sivua)

Tutkielman ohjaajat: yliopistonlehtori Poutanen, Veli-Matti
yliopisto-opettaja Väänänen-Fomin, Marja

syyskuu 2014

Avainsanat: kannabis, työssäkäynti, yhteiskunnallinen asema, marginaaliryhmät

Kannabis on käytetyin laitton huumausaine Suomessa. Tutkijoiden mukaan huumeiden käytön yleistymisen Suomessa johtuu kannabiksen käytön lisääntymisestä. Tämän eurooppalaisesta valtavirrasta poikkeavan huumeiden käytön kasvun trendin takana on lisääntynyt kannabiksen kotikasvatus sekä asenteiden ja mielipiteiden muutos. Suomen aktiivi-ikäisestä väestöstä on tullut ja on tulossa entistä huumetietoisempää. Suomessa on vallalla kannabiksen laittomaksi huumausaineeksi asettama virallinen tulkinta, joka asettaa käyttäjät ja käytön marginaaliseen asemaan.

Tämän tutkimuksen kohteena on työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien omaääninen yhteiskunnallinen positio, toisin sanoen heidän yhteiskuntasuhteensa. Tutkimuksen tutkimuskysymykset koskevat sitä 1) miten työssäkäyvät kannabiksen käyttäjät kertovat käytön aloittamisesta, sen jatkumisesta sekä niistä merkityksistä, joita käyttö on saanut suomalaisen yhteiskunnan asettamien rajojen sisällä ja 2) millä tavoin suomalainen yhteiskunnallinen kannabikseen reagointi vaikuttaa työssäkäyvän kannabiksen käyttäjän yhteiskuntasuhteeseen.

Tutkimus on laadullinen tutkimus ja sen aineisto on hankittu seitsemän työssäkäyvän kannabiskäyttäjän teemahaastatteluista. Aineiston analyysi noudattaa aineistolähtöisen sisällönanalyysin tapaa, asemoituen tarkemmin laadullisen sisällönanalyysin sekä narratiivisen tutkimusotteen välimaastoon.

Työssäkäyvät kannabiskäyttäjät asemoivat itsensä valtaväestöön kuuluviksi, vaikka kokevatkin heidän laittomaksi huumausaineeksi luokitellun kannabiksen käyttönsä asettavan heidät yhteiskunnan marginaaliin. Kannabiksen käytöstä vaietaan läheiseen ja samanmieliseen piiriin kuulumattomille henkilöille. Tällä halutaan turvata oma yhteiskunnallinen asema ja välttää kontrollitoimenpiteiden kohteiksi joutuminen. Työssäkäynti asettaa käytölle rajoitteita ja työn ei katsota kuuluvan yhteen kannabiksen käytön kanssa. Vastaajien mielestä suomalainen päihdepolitiikka on epäonnistunut etenkin haittojen ehkäisemisen kannalta.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business Studies, Department of Health and Social Management, Social Work

VÄNTTINEN, SANTERI:

Master's thesis, 70 pages, appendice (2 pages)

Advisors: University lecturer Poutanen, Veli-Matti
University teacher Väänänen-Fomin, Marja

September 2014

keywords: cannabis, work, social position, marginal groups

Cannabis is the most widely used illegal drug in Finland. Researchers claim that increasing use of drugs in Finland is caused by growing numbers of cannabis users. This differs from European trend due to rising home cultivation of cannabis and also changes in attitudes and opinions. Finnish active population is becoming drugwiser. This phenomenon is considered to be characteristic for the normalization of cannabis usage. The official position of cannabis in Finland sets it as an illegal substance, therefore setting the use and users of it in a marginal position.

The focus of this study is to reveal the working cannabis users relationship with society as viewed by themselves. The main research questions of this study are: 1) how do working cannabis users describe the beginning of and continuation of their cannabis use and the meanings that the use of cannabis has received within the boundaries of the Finnish society and 2) how the Finnish societal reaction towards cannabis users affects their relationship with society.

This study is a qualitative study and the data is collected by interviewing seven working cannabis users with a theme interview. The data analysis follows data based content analysis. By definition the analysis is between qualitative content analysis and narrative analysis.

Working cannabis users position themselves as a part of the main population, although they feel that the classification of cannabis as an illegal substance pushes them towards the societal marginal. The information about the use of cannabis is shared only with same-minded individuals. This is done to evade the controlling actions society sets towards cannabis users. Work sets controls for the use of cannabis. Working and workplaces are separated from the use of cannabis. The Finnish intoxicant policies are viewed to be flawed and also unsuccessful coming to reducing intoxicant related harms.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	5
2.1 Kannabis ja sen päihdekäyttö Suomessa	5
2.2 Kannabis ja huumausainepolitiikka.....	7
2.3 Yhteiskuntasuhde, poikkeavuus ja marginaali	8
2.3.1 Yhteiskuntasuhde subjektiivisena käsitteenä	8
2.3.2 Mitä on poikkeavuus	11
2.3.3 Marginaali yhteiskunnallisena käsitteenä	13
3 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TOTEUTUS	15
3.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset	15
3.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä	15
3.3 Haastattelututkimuksen toteutus.....	16
3.3.1 Teemahaastattelumenetelmä	16
3.3.2 Haastateltavat ja haastattelujen suorittaminen	18
3.3.3 Haastatteluaineiston analyysi	20
3.3.4 Eettinen pohdinta ja tutkimuksen luotettavuuden arviointi	24
4 TUTKIMUSTULOKSET	27
4.1 Kannabiksen käyttö ja käytön merkitykset.....	27
4.1.1 Käytön aloittaminen ja sen jatkuminen	27
4.1.2 Käytön merkitykset	32
4.1.3 Kannabis, alkoholi ja muut päihteet	35
4.1.4 Kannabiksen käytön haittavaikutukset.....	37
4.2 Työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien kokemukset yhteiskuntasuhteestaan.....	40
4.2.1 Yhteiskunnallisen reagoinnin näyttäytyminen	40
4.2.2 Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen.....	41
4.2.3 Näkemykset yhteiskuntasuhteesta	43
4.3 Kannabiksen käytön ja työelämän suhde	46
4.3.1 Kannabiksen käytön vaikutus työssäkäyntiin	46
4.3.2 Työssäkäyvän kannabiksen käyttäjän asema työelämässä	49
5 KESKEISIMMÄT HAVAINNOT JA POHDINTA.....	52
5.1 Tutkimuksen keskeisimmät tulokset	52

5.2 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	58
5.3 Ehdotuksia jatkotutkimuksiksi.....	64
LÄHTEET	66
LIITTEET	71

1 JOHDANTO

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) Yhteiskuntapolitiikka -lehdessä julkaistussa artikkelissa *Hamppuikäpolvi, sekakäyttö ja doping -vuoden 2010 huumekyselyn tuloksia* kerrotaan kannabiksen olevan Suomessa laittomista huumeista selvästi käytetyin. Artikkelissa esitetään myös, että huumeiden käytön yleistyminen johtuu juuri kannabiksen käytön lisääntymisestä. Tämän eurooppalaisesta valtavirrasta poikkeavan huumeiden käytön kasvun trendin takana on lisääntynyt kannabiksen kotikasvatus sekä asenteiden ja mielipiteiden muutos. Suomen aktiivi-ikäisestä väestöstä on tullut ja on tulossa entistä huometietoisempaa (*drugwise*). Tätä on tutkimuksen mukaan pidetty kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa yhtenä kannabiksen normalisaation tunnusmerkkinä. (Hakkarainen & Metso & Salasuo, 2011).

Tämän pro gradu -tutkielman tutkimuskysymykset koskevat työssäkävien kannabiksen käyttäjien käytön aloittamista, jatkumista ja sille annettuja merkityksiä sekä yhteiskunnallisen kannabikseen reagoinnin näyttäytymistä ja tämän vaikutusta heidän yhteiskuntasuhteeseensa. Näiden tutkimuskysymysten avulla pyrin tarkastelemaan työssäkävien kannabiksen käyttäjien ja suomalaisen yhteiskunnan välistä suhdetta käyttäjien subjektiivisten tulkintojen ja kokemusten pohjalta. Tässä työssä pyrin myös vertailemaan sitä yleiseen suomalaiseen lainsäädännölliseen sekä valtaväestön jakamaan tulkintaan kannabiksesta, jossa ei ole huomattavissa suuria merkkejä tutkijoiden löytämästä kannabiksen normalisaatiokehityksestä.

Kannabiksen asema on kuitenkin globaalissa muutoksessa, ja sen heijastuminen myös suomalaiseen yhteiskuntaan on alkanut. Tästä kertoo esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulun julkaisema ennakoititutkimus *Huumeet Suomessa 2020* (Lintonen & Rönkä & Kotovirta & Komu, 2012), jossa kannabiksesta annettavien rangaistusten nähdään mahdollisesti poistuvan ja sen sijaan siirryttävän esimerkiksi huomautusmenettelyyn. Kannabiksen aseman mahdollinen tuleva ja jo havaittu muutos suomalaisessa yhteiskunnassa on lisäksi hyvin mielenkiintoinen, kun sitä vertaa esimerkiksi tupakkatuotteiden saatavuuden ja näkyvyyden rajoittamiseen tähtäävän politiikan kanssa.

Tämä tutkimus yhdistää erilaisia päihteiden käyttöön liittyviä tutkimusperinteitä. Amerikkalaisessa sosiaalisten ongelmien tutkimuksen perinteessä päihteiden käyttöä lähestytään funktionaalaisesta näkökulmasta, jossa yhteisesti jaetut normit pitävät yhteiskuntaa koossa. Tämä tutkimus katsoo tutkimusaihettaan normien rikkomisen näkökulmasta. Pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksen perinteessä näkökulma on hyvin paljon päihteiden haitallisiin terveystaakoihin liittyvää. Tämän tutkimuksen kautta onkin mielenkiintoista pohtia sitä, onko kannabiksen käyttöä syytä tarkastella enemmänkin yhteiskunnallisten normien rikkomisena vai kysymyksenä, jonka käsittelemisen tulisi tapahtua terveydenhoidon piirissä.

Tutkimuksessa otetaan esiin näkökulmia, jotka ovat hyvin yleisiä tutkittaessa huumeiden käyttöä. Kuten edellä on mainittu, tämä juontuu siitä tutkimusperinteestä, jossa huumeiden käyttöä on tutkittu. Poikkeavuuden, marginaalin, sosiaalisten ongelmien sekä hyvinvoinnin tutkimus kuuluvat kaikki tämän tutkimuksen näkökulmiin. Näitä yleisiä teoreettisia tutkimusperinteitä ja niiden kysymyksiä tässä tutkimuksessa arvioidaan empiirisen aineiston kautta.

Tutkimuksella pyritään osallistumaan yleiseen yhteiskuntatieteelliseen ja sosiaalityön tieteelliseen keskusteluun, mutta tuottamaan myös lisää tietoutta kannabiksesta terveys- ja lääketieteen kontekstissa. Pääasiallisena tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa työssäkäyvistä kannabiksen käyttäjistä ja heidän suhteestaan ympäröivään suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämän tutkimuksen avulla pyritään lisäämään ymmärrystä kannabiksen käyttöä ja sen käytön kulttuuria kohtaan sekä tuomaan esiin kannabiksen käyttäjien omia näkemyksiä, jotka on julkisessa keskustelussa työnnetty usein syrjään. Tämänkaltaisen tietoa on tärkeää niin sosiaalityön ammattilaisten kuin muidenkin terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen ammattilaisten kohdatessa työssään kannabiksen käyttäjiä ja heidän läheisiään.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

2.1 Kannabis ja sen päihdekäyttö Suomessa

Kannabiksella tarkoitetaan cannabis sativa -kasvista, eli hampusta, ja sen alalajeista (cannabis ruderalis ja cannabis indica) saatavia valmisteita. Pääasiallinen vaikuttava psykoaktiivinen aine on delta-9-tetrahydrokannabinoli eli THC. THC-pitoisuudet vaihtelevat hyvin huomattavasti valmisteesta riippuen. Eniten psykoaktiivisia kannabinoideja on hampun emikukinnosta valmistettavassa marihuanassa ja lehtien ja emikukintojen hartsimaisesta pihkasta valmistetussa hasiksessa. Kannabiksella on hallusinogeenisia, väsyttäviä sekä keskushermoston toimintaa kiihottavia vaikutuksia, mutta se eroaa ominaisuuksiltaan muista huumausaineista siten, että sitä ei voi rinnastaa mihinkään muuhun huumausaineryhmään. (Greenspoon & Bakalar, 1997).

Suomessa kannabiksen käyttö levisi ”ensimmäisen huumeaallon” myötä 1960-luvulla (Salasuo, 2004). Kuitenkin huumeiden käyttö ja kokeilu alkoivat lisääntyä voimakkaasti vasta 1990-luvun jälkipuoliskolla. Tällöin puhuttiin ”toisesta huumeaallostaa”. Laittomien huumausaineiden käyttö alkoi tällöin levitä suurista asutuskeskuksista myös pienemmille paikkakunnille. (Partanen & Metso, 1999) .

Huumausaineiden käyttö on vuosina 1992 - 2010 yleistynyt merkittävästi. Samoin myös niiden ihmisten, joille huumeita on joskus tarjottu, osuus on kasvanut. Huumeet ovat siis tulleet entistä tutummaksi ilmiöksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Esimerkkinä tästä voi pitää sitä, että yli puolet 35-vuotiaista THL:n vuoden 2010 huumeikyselyyn vastanneista ilmoitti tuntevansa henkilökohtaisesti jonkun huumeiden käyttäjän. Kuten esitin johdannossa, on henkilökohtaisen kosketuspinnan laajentumisen katsottu karsineen huumeita kohtaan tunnettuja pelkoja. Tämä on johtanut asenteiden ja mielipiteiden lieventymiseen. On korostettava sitä, että edellä mainitut muutokset koskevat ennen kaikkea kannabista. Sen käyttö on viime vuosina lisääntynyt erityisen voimakkaasti 25-34 -vuotiaiden nuorten aikuisten miesten keskuudessa. Heistä THL:n kyselyssä vuonna 2010 runsaat 40 % ilmoitti kokeilleensa kannabista vähintään kerran elämässään. (Hakkarainen & Metso & Salasuo, 2011 sekä Hakkarainen & Metso & Winter, 2012, 36). Kannabiksen käytön viimeaikaisen yleistymisen syy näyttää olevan sen lisääntynyt kotikasvatus. Suomessa aiemmin heikosti katukaupassa näkynyt marihuana on syrjäyttänyt

suosituimpana kannabistuotteena aiemmin olleen hasiksen. (Hakkarainen & Metso & Perälä, 2011) .

On kuitenkin huomattava, että suomalaisten huumeiden käyttöä ja huumeasenteita koskevassa THL:n vuonna 2012 julkaisemasta raportista ilmenee, että tutkimustiedon perusteella huumeita pidetään kaikkien ikäryhmien osalta ainakin jonkinlaisena ongelmana. Yleisesti ottaen vanhemmat henkilöt sekä naiset katsovat miehiä ja nuoria henkilöitä useammin, että huumeongelma on Suomessa suuri tai kohtalainen. Huumeiden käytössä on usein kysymys suurimmaksi osaksi yhteen tai muutamaaan käyttökertaan rajoittuvista kokeiluista. Myös asenteet ja mielipiteet asettuvat tämän suuntaisesti, sillä suhtautuminen säännölliseen käyttöön on huomattavasti kokeilua tiukempaa. Asenteet kannabiksen säännölliseen käyttöön ovat alkaneet lieventyä viime vuosina alle 35-vuotiaiden keskuudessa. (Hakkarainen & Metso & Winter, 2012, 25-36).

Suomalaisen huumeepolitiikan kulmakivenä on pidetty huumevastaisten asenteiden ylläpitämistä väestössä. 1990-luvun lopulla uudistetussa huumeepolitiikan periaateohjelmassa (Komiteanmietintö 1997) tätä ei enää korosteta. Hakkaraisen ja Metson (2004) mukaan huumeiden käytön tuomitsevasta linjasta jollain tapaa poikkeavat puheenvuorot saavat julkisuudessa osakseen voimakasta reagointia. Tämän reagoinnin katsotaan johtuvan siitä ajatuksesta, että tiukan asennoitumisen lieventyminen voi johtaa huumeekokeilujen ja käytön lisääntymiseen ja näin ollen myös huumeongelmien ja -haittojen kasvuun. (Hakkarainen & Metso, 2004, 29).

Tätä joukkoviestinnästä, huumevastaisista asenteista ja yhteiskunnallisista toimista rakentuvaa huumeiden vastaista suhtautumistapaa on kutsuttu ”narkofobiaksi”. Narkofobian aineksina on pelko huumeidenkäytön seurauksista sekä torjuva suhtautuminen niiden kokeilua ja käyttöä kohtaan. Kaikkien laittomien huumeiden yhteen niputtaminen aiheuttaa eri aineiden ja niiden vaikutusten sekä niistä aiheutuvien riskien hämärtyminen. Huumeisiin kohdistuvan pelon voi myös katsoa vaikeuttavan huumeongelman hoitamista. Narkofobia tarkoittaa myös haluttomuutta olla tekemisissä huumeongelman kanssa. Tämä taas vaikeuttaa huumeista johtuvien ongelmien käsittelyä perheissä, kouluissa tai työpaikoilla. Ongelmat halutaan siirtää nopeasti terveydenhuollon ammattilaisten tai poliisin hoidettavaksi. Tämä voi johtaa huumeita käyttävän yksilön leimautumi-

seen ja syrjäytymiseen, mikä vaikeuttaa huumeidenkäyttäjien elämää ja myös lisää rikolliseen elämäntapaan kiinnittymisen ja sairauksien riskiä. (Partanen, 2002, 18-19).

2.2 Kannabis ja huumausainepolitiikka

Suomen huumausainelaki on vuodelta 1993. Huumausainelain kolmannessa pykälässä ilmaistaan Suomessa vallitseva huumausaineiden yleiskielto, jonka mukaan niin huumausaineen tuotanto, valmistus, maahantuonti, maastavienti, jakelu, kauppa, hallussapito ja käyttö on kielletty muihin kuin lääkinnällisiin, tieteellisiin tai huumausainerikosten ehkäisemistä tai tutkintaa edistäviin tarkoituksiin. Tämän lisäksi oopiumunikon, kokapensaan ja hampun viljely käytettäväksi huumausaineena tai sen raaka-aineena on kielletty. Huumausaineiksi katsotaan lain toisen pykälän mukaan vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksessa (SopS 43/65) tarkoitetut aineet ja valmisteet sekä psykotrooppisia aineita koskevassa yleissopimuksessa (SopS 60/76) tarkoitetut aineet ja valmisteet. (Huumausainelaki 17.12.1993/1289.)

Huumausainerikoksesta säädetään rikoslain 59 luvussa. Rikoslain ensimmäisen pykälän mukaan on huumausaineen viljely, valmistus tai näiden yritys, maahantuonti, maastavienti, kuljetus tai kuljetuttaminen sekä näiden yritys, huumausaineen myyminen, välittäminen tai luovuttaminen sekä näiden yritys ja hallussapito tai tämän yritys rikolliseksi sanktioitua toimintaa. Rikoslain uusi ensimmäinen pykälä tuli voimaan 1.1.2007 ja se sanktioi aiempaa lainsäädäntöä tarkemmin myös huumausainerikoksen yrittämisen laittomaksi toiminnaksi. (Rikoslaki 50 luku 1§, 19.10.2006/928.) Lakia huumausainerikoksista tiukennettiin vuonna 2006 (928/2006) säätämällä laittomaksi huumausainerikoksen yrittäminen (1§), huumausainerikoksen valmistelun yrittäminen (3§ toinen momentti) sekä huumausainerikoksen edistämisen yrittäminen (4§ toinen momentti).

Useissa suurissa EU-maissa kannabis on lainsäädännöllisesti erotettu vahvemmissa huumausainesta joko depenalisoimalla sen käyttö ja hankkiminen tai soveltamalla kannabikseen liittyen johdonmukaisesti lievempiä rangaistuskäytäntöjä. Viime vuosina Yhdysvalloissa on alkanut tapahtua osavaltiotasolla suuriakin muutoksia kannabikseen ja sen lailliseen asemaan suhtautumisessa. Joissain osavaltioissa kannabiksen päihdekäyttö on sallittu asettamalla sille ikäraja samoin kuin esimerkiksi alkoholin käytölle. Suomes-

sa ainoa lainsäädäntöön liittyvä kannabiksen erikoisasemaan lainsäädännössä liittyvä ohjeistus on valtakunnansyyttäjän ohje seuraamuksen määräämisestä huumausaineen käyttörikoksessa. (VKS:2006:1.) Kannabis on asetettu sen mukaan lievimmän rangaistavaan ensimmäiseen luokkaan, johon kuuluvat hasis, marihuana, khat sekä lievä ryhmä lääkkeitä. Huumausainetyyppien erilainen rangaistusluokitus on linjassa huumausainerikoksia sekä törkeitä huumausainerikoksia koskevan vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa. (VKS:2001:1.)

Suomessa on aivan viime vuosina kuitenkin ollut havaittavissa yrityksiä kannabiksen aseman uudelleen määrittelemiseksi uudenlaisten tahojen puolelta. Poliisiammattikorkeakoulun asiantuntijahaastatteluihin perustuvan ennakoititutkimuksen (Lintonen & Rönkä & Kotovirta & Komu, 2012) tulos, jonka mukaan vuonna 2020 kannabiksen kohdalla vallitsevaksi käytännöksi käyttö- ja hallussapitorikoksissa muodostuu mahdollisesti syyttämättä jättäminen, on yksi edellä mainituista.

Tämän lisäksi eräs Suomen tunnetuimmista ehkäisevän huumetyön järjestöistä, YAD Youth Against Drugs Ry, aloitti vuoden 2012 aikana nyt jo päättyneen Myssy pois silmiltä -nimisen kampanjan. Kampanjassa linjataan, että kannabiksen käytöstä ja hallussapidosta seuraavien rangaistusten tulisi olla yhdenmukaisempia. YAD Ry esittää, että poliisin antama huomautus sakkorangaistuksen sijaan osoittaisi, että huumausainekontrollin painopisteet eivät ole yksittäisten käyttäjien jäljittämisessä ja rankaisemisessa. Toisin sanoen, YAD Ry esittää kannabikseen sovellettavan nykyistä lainsäädäntöä sen mahdollistaessa myös huomautusmenettelyn, eikä siis varsinaista dekriminialisointia. YAD Ry:n esille tuoma kanta kannabista ja sen käyttöä koskevaan sanktiointiin on samankaltainen kuin mitä Poliisiammattikorkeakoulun tulevaisuustutkimuksessa esitetään.

2.3 Yhteiskuntasuhde, poikkeavuus ja marginaali

2.3.1 Yhteiskuntasuhde subjektiivisena käsitteenä

Käytän tutkimusongelmaa kuvatessani termiä *yhteiskuntasuhde*. Tutkimukseni voi katsoa tarkastelevan työssäkävien kannabiskäyttäjien yhteiskunnallista positiota, erään-

laista *yhteiskunnallista identiteettiä*, ja termillä yhteiskuntasuhde pyrin tarkentamaan tämän position tarkastelua kannabiksen käyttäjän subjektiiviseen, hänen ja suomalaisen yhteiskunnan välille rakentuvaan suhteeseen. Yhteiskuntasuhteella viitataan niihin kannabiksen käytön kautta määräytyviin suhteisiin sekä käsityksiin niistä suhteista ja niiden vaikutuksista, joita työssäkäyvällä kannabiskäyttäjällä on *itseään ympäröiviin toisiin*. Näitä toisia ovat niin toiset kansalaiset, perhe ja ystävät kuin yhteiskunnalliset ilmiöt ja instituutiot, esimerkiksi poliisi.

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa yhteiskuntasuhteen termiä on käyttänyt aiemmin Kaisa Perko (2004) pro gradu -tutkielmassaan. Hän pohtii, onko yhteiskuntasuhteen käsitteen käyttö ja sen asetelma järkevää, sillä ihmisen tarkasteleminen yhteiskunnan jäsenenä käsittää niin useita rooleja, tilanteita sekä asemia, että yksittäinen tutkimus ei niitä voi tavoittaa. Perkon (2004) tavoin uskon, että jotakin erityisryhmää, kuten työssäkäyvät kannabiksen käyttäjät, tarkastellessa voi yhteiskuntasuhteesta puhuminen olla mielekästä. Tämä perustuu siihen, että erityisryhmien suhteessa niin ympäristöönsä kuin itseensäkin, voi odottaa esiintyvän sen kaltaisia yksilöiden välisiä yhtäläisyyksiä, joiden avulla koko ryhmän edustama ilmiö ja sen yhteiskunnallis-sosiaalinen ulottuvuus tulee esiin. (Perko, 2004, 2, 89-90). Tässä tutkimuksessa määrittelemäni yhteiskuntasuhteen käsite on hyvin samankaltainen kuin mitä edellä on esitetty. Pyrin kuitenkin sisällyttämään termin määrittelyyn identiteetin käsitteen, jonka avulla katson olevan mahdollista paneutua syvemmin omaääniseen yhteiskunnalliseen kokemusmaailmaan.

Tässä tutkimuksessa subjektiivista yhteiskuntasuhdetta etsittäessä tärkeä lähtökohta on siis identiteetin käsite. Yhteiskuntasuhteen käsite tulee tämän tutkimuksen valossa nähdä ihmisen kokemuksellisenä, oman identiteetin ja siihen vaikuttavien ulkoisten voimien rakennelmana. Psykologi Erik H. Erikson (1968, 50) esitti ajatuksen, että tietoinen tunne identiteetistä perustuu kahteen samanaikaiseen huomioon: itsenä olemiseen ja itsen jatkuvuuteen ajassa ja paikassa sekä siihen faktaan, että toiset tunnistavat tämän itsen olemassaolon ja jatkuvuuden.

Tarkastellessaan identiteettiä psykososiaalisena konstruktiona Päivi Fadjukoff (2007) sanoo, että identiteettiä voidaan ymmärtää useasta perspektiivistä. Identiteetin käsitettä käytetään monella tieteenalalla, esimerkiksi sosiaalitieteissä ja psykologiassa, sekä sitä myös käsitellään useammassa kontekstissa, kuten esimerkiksi kulttuurisena, ryhmä- tai

yksilöllisenä identiteettinä. Länsimaisen kulttuurin katsotaan lisänneen identiteetin muodostumisen rakenteiden syitä lisääntyneen yksilöllistymisen, teollistumiskehityksen, arvojen suhteellisuuden sekä eri tavoin muotoutuneiden sosiaalisten systeemien kautta. Toisenlaisissa yhteiskunnissa kulttuuristen odotusten, sukupuolen, sosiaalisen luokan tai perheen asettamat tiukat rajat voivat asettaa länsimaisia yhteiskuntia tiukemman väylän identiteetin muodostumiselle ja jopa määrittää yksilön identiteetin. (Fadju-koff, 2007, 9-11).

Etenkin sosiaalisen konstruktionismin perinteessä identiteetit ymmärretään kontekstisidonnaisena ilmiönä. Sosiaalityön kannalta identiteettiä analysoidessa kontekstin määritelmä on hyvin tärkeä. Yksilön sosiaalinen elämä tuottaa aktiivisesti kontekstia hänen tekemisilleen ja tämän vuoksi yksilöiden sosiaalista elämää tutkivien ei tulisi tuoda esiin omia oletuksiansa relevanteista konteksteista identiteettiä tutkiessa. (Juhila & Abrams, 2011, 280-281).

Sosiologisessa identiteettikäsitelyssä identiteetti silloittaa ”sisäpuolen” ja ”ulkopuolen”, henkilökohtaisen ja julkisen maailman, välistä kuilua. Projisoimme ”itsemme” näihin kulttuurisiin identiteetteihin samalla sisäistäen niiden merkitykset ja arvot tehdessämme niistä ”osan itseämme”. Tämä auttaa meitä liittämään subjektiiviset tunteemme niihin objektiivisiin paikkoihin, joita sosiaalisessa ja kulttuurisessa maailmassa asutamme. (Hall, 1999, 22). Sosiologinen identiteettikäsitely auttaa hahmottamaan yhteiskuntasuhteen käsitettä selittämällä sitä prosessia, jonka kautta hahmotamme subjektiivista yhteiskunnallista positiotamme.

Yhteiskuntasuhteen tutkiminen on tässä tutkimuksessa myös hyvin paljon kokemuksen tutkimista. Yhteiskuntasuhteen voikin nähdä myös eräänlaisena subjektiivisena yhteiskunnallisena paikan ja olemassaolon kokemuksena, jonka avulla tässä tutkimuksessa kuvataan työssäkäyvien kannabiksen käyttäjiä suomalaisessa yhteiskunnassa. Niiniluodon (2002, 9-10) mukaan kokemus-sanalla voidaan kuvata monenlaista kokemista, niin katiskan kokemista kuin järkytyksenkin kokemista, mutta myös aistihavaintoa ja sitä kautta syntyvää tietoa. Lehtomaan (2006, 163-164) mukaan tutkijan tavoitteena on kokemuksellisen ilmiön ymmärtäminen sellaisena kuin se on, ja kuvata se niin, että se säilyttää oman merkitysyhteytensä muuttumatta tutkijan merkitysyhteydeksi. Perttula (2006, 140-154) sanoo, että kokemuksen tutkiminen ei tuota tutkimuskohteesta yleispä-

tevä ymmärrystä, vaan liittyy aina yksittäisiin, tutkimukseen osallistuneiden kokemuksiin.

Yhteiskuntasuhteen käsitteen käyttämisen avulla pyrin siis myös etsimään tutkimukseen osallistuneiden työssäkäyvien kannabiskäyttäjien yksityiselle ja kulttuuriselle identiteetille ja itsen käsitykselle relevantteja konteksteja ja niiden määritelmiä. Yhteiskuntasuhteen käsitteellä etsin lisäksi niitä tapoja, joilla työssäkäyvät kannabiksen käyttäjät suhtautuvat omiin sosiaalisiin verkostoihinsa, yhteiskunnallisiin instituutioihin sekä ilmiöihin sekä sitä, miten nämä yhteiskunnalliset toimijat ja vuorovaikutus niiden kanssa koetaan. Lisäksi pyrin perehtymään siihen yleiseen kuvaan, joka tutkimuksen kohteille tämän ajan suomalaisesta yhteiskunnasta näyttäytyy.

Miksi käyttää tässä tutkimuksessa itse määrittelemääni termiä yhteiskuntasuhde? Katson yhteiskuntasuhteen käsitteen tuovan tutkittavien subjektiivisten kokemusten kautta tarkasteltuna kansalaisiin vaikuttavan massatietoisuuden ja minän vastakkainasettelun näkyväksi. Ambivalenssi, vastakkaisten tarpeiden tai tunteiden yhtäaikainen esiintyminen, joka työssä käymiseen ja laittomaan huumausaineiden käyttöön liittyy, tulee mielestäni määrittelemäni yhteiskuntasuhteen käsitteen kautta helpommaksi tarkastella.

2.3.2 Mitä on poikkeavuus

Kun puhutaan rikollisuudesta, puhutaan usein myös käsitteestä poikkeavuus (engl. deviance). Rikollista käyttäytymistä voidaan ajatella eräänä poikkeavuuden muotona. Yksilöt kokevat toiset tai itsensä poikkeaviksi jollain tavoin kuitenkin niin usein, että kaikkien meidän voisi ajatella olevan poikkeavia ja täten poikkeavuus olisi hyvin suhteellinen asia. Poikkeavuuden käsitteen määrittelyssä onkin syytä lähteä liikkeelle siitä, että poikkeavan käyttäytymisen vastakohtana on normaali käyttäytyminen, normaalius. Tosin normaaliuden määrittelemisenkin on hankala tehtävä, sillä voidaan kysyä, onko yhteiskunnassa olemassa aina jonkinasteinen yhteisymmärrys siitä, mikä on normaalia ja mikä epänormaalia. Normaalisuuskäsite lähtee normin käsitteestä. Se on yksi sosiologien peruskäsitteistä ja yksinkertaiselta määrittelykseltään sen voi esittää seuraavasti: normi on yhteisön tai yhteiskunnan luoma käyttäytymissäntö. Normin ei tarvitse olla viralli-

nen laki tai säädös, usein niitä tärkeämpiä ovat epäviralliset normit. Usein normi kuitenkin on molempia. (Laine, 2007, 15-17).

Minkä sitten voi katsoa tekevän normista todellisen normin? Sosiaalinen kontrolli, siis se, että ihmisten muodostama yhteisö valvoo ja kontrolloi normin noudattamista, tekee normin. Tämän kontrollin toteuttamisen keskeinen väline on sanktiot. Jos säädetty normi ei ole sopusoinnussa kulttuurin omien moraalikäsitteiden kanssa, se ei ole vaikuttava. Normit siis edellyttävät aina sisäistämistä, ja normien sisäistäminen on keskeinen sisältö ihmisen sosialisatiossa sekä ihmisen liittymisessä yhteisöihin ja laajemmin yhteiskuntaan. Edellä kuvatun perusteella poikkeavuudesta voidaan esittää määritelmä, jonka mukaan poikkeavuus on normin noudattamattomuutta, poikkeava henkilö ei siis noudata normia. Tälläkin määrittelyllä poikkeavuus on kuitenkin suhteellista. Poikkeavuus, sen kontrollointi ja määrittely on voimakkaasti sidoksissa siihen kulttuuriin, jossa kulloinkin eletään. Monet meille itsestään selvästi poikkeaviksi katsomamme asiat eivät välttämättä ole sitä toisissa kulttuureissa. Myös poikkeavaksi katsottujen asioiden ajallinen tarkastelu tuo kuvan poikkeavuuden suhteellisuudesta; se mikä oli eilen pyhää, voi olla tänään tuomittavaa ja päinvastoin. Poikkeavuuden voi siis sanoa olevan sitä, mitä kulloinenkin ihmisyyhteisö haluaa sen olevan. Näin ollen poikkeavuus siis on sopimuksenvarainen asia. (Laine, 2007, 18-28).

Howard S. Becker (1953) esitti yhdysvaltalaisen jazzmuusikoiden marihuanan käyttöä tutkiessaan, että käyttäytyminen itsessään ei ole poikkeavuutta. Poikkeavuutta aiheuttaa valtaväestön omaksumien sääntöjen ja normien perusteella käyttäytymiseen kohdistettu poikkeavaksi leimaaminen (engl. labeling). Leimaaminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa yleisesti hyväksytyt säännöt ja normit sekä ne jakava valtaväestö aiheuttaa leimaamista. Tähän poikkeavaksi leimatut pyrkivät osaltaan vastaamaan. Poikkeavaksi leimaamisen myötä voi yksilön identiteetissä tapahtua muutoksia ja yksilö voi identifioida tämän vuoksi itsensä suljetuksi yhteiskunnan ulkopuolelle (Becker, 1953).

Becker (1963) pitää kannabiksen käyttöä mielekkäänä tutkimuskohteena, koska kannabiksen käyttö ei ole erityisen merkittävästi poikkeavaa käyttäytymistä. Kannabiksen käytön tavat voivat olla moninaisia; sitä voi käyttää vain toisinaan, vain tietyssä seurassa ja vain pieniä määriä kerralla. Kannabista voi myös käyttää sellaiset henkilöt, joiden elämäntapaa voi pitää muuten hyvin konventionaalisena. Hän kutsuukin kannabiksen

käytön olevan usein *piilevää poikkeavuutta*, joka pyritään salaamaan epätoivotuilta tahoilta. Näin muuten lainkuuliaiseseen elämään sitoutunut henkilö pystyy välttämään leimatuksi tulemista ainoastaan kannabiksen käytön vuoksi (Becker, 1963, 42).

2.3.3 Marginaali yhteiskunnallisena käsitteenä

Syrjäytymisen käsitteen voi katsoa soveltuvan lähinnä kaikkein huono-osaisimman joukon elämäntilanteen kuvaamiseen, joten työssäkäyvän kannabiskäyttäjän on vaikea sanoa olevan syrjäytynyt. Sen sijaan kenet tahansa voidaan asettaa, tai hän voi asettua, syrjään joltain elämän näyttämöltä. Tämä syrjässä, toisin sanoen *marginaalissa* oleminen on aivan eritasoinen prosessi kuin syrjäytyminen. (Järvinen & Jahnukainen, 2001, 138). Katson marginaalin käsitteen olevan tutkimusongelmani sekä ylipäätään kannabiksen käytön ja yhteiskunnan valtakulttuurisen keskiön välisen tarkastelun kannalta perusteltu näkökulma juuri suomalaisen lainsäädännön kannabiskäyttäjät lain ulkopuoliseen asemaan asettavan tulkinnan vuoksi.

Marginalisaatio voidaan ymmärtää myös kuhunkin kulttuuriseen kontekstiin ja eri elämäntilanteisiin liittyvän keskustan ja periferian välisenä suhteena. Näin ajatellen marginaalissa oleminen ei viittaa huono-osaisuuteen tai syrjäytymiseen. Ajatellessa keskustan ja periferian välistä suhdetta marginalisaatiolla ja syrjäytymisellä yhteistä on vain se, että molemmat ilmiöt ovat sijoitettavissa kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen periferiaan eli keskustan ja valtavirran ulkopuolelle. Marginaalisuus voi ilmetä siten, että ihminen on marginaalissa joillakin sosiaalisen tai yhteiskunnallisen elämän kentillä, mutta silti valtavirrassa joillakin toisilla. Nuorisotutkimuksessa paljon käytettyä termiä ”kevyestä yhteisöllisyydestä”, jolla viitataan nuorille ominaiseen tapaan sukkuloida ryhmästä toiseen, voi pitää esimerkkinä tästä. Tällöin eri tilanteet ja eri ryhmät omaksuttavat nuorelle erilaisia rooleja ja toiminnan malleja. (Järvinen & Jahnukainen, 2001, 141-143). Marginaali saa erilaisia ulottuvuuksia arjen kokemusten tasolta lähteissä tarkasteluissa. Marginaalisuuden voidaan katsoa olevan ennen kaikkea ”innovatiivisuutta ruokkiva potentiaali” (Forsberg, 2002, 108).

Elämäntilannetta voidaan tarkastella marginaalista katsoen. Elämäntilanteen voi katsoa olevan kertomisen väline, normaali elämäntilanne taas viittaa kuvaan siitä, millainen nor-

maali aikuistumisen ja työelämään siirtymisen malli on. (Julkunen & Lamminen & Strandell, 2002, 111-114). Elämäkulun analyysi ja käsittely on hyvin perusteltua ja käyttökelpoista myös työssäkäyvien kannabiskäyttäjien yhteiskuntasuhdetta tutkittaessa, sillä se voi olla avuksi etsittäessä marginaalista käsin näyttäytyvää normaalia. Helne (2002, 21) esittää, että aina määritellessä marginaalia tulee hahmotelluksi myös keskus.

Erilaiset arkipäiväiset käytännöt tuottavat jatkuvasti keskusta sekä marginaalia. Ne kulttuuriset käsitykset, joita keskus ja marginaali saavat, muotoutuvat pitkälti keskukselta käsin. Keskuksen määrittämiin marginaaleihin kuuluvilla ei useinkaan ole ääntä, jolle annettaisiin samanlaista painoarvoa kuin valtaväestöön kuuluvien äänelle. Suomalainen hyvinvointivaltio on perinteisesti rakentunut yhden keskuksen ja ihmisten perimmäisen samanarvoisuuden idealle. Hyvinvointivaltiossa toimivat erilaiset institutionaaliset käytännöt pyrkivät tunnistamaan, nimeämään ja luokittelemaan marginaaliset ryhmät sekä niiden ongelmat pyrkien vetämään omilla toimillaan näihin kuuluvia ryhmiä ja yksilöitä keskusta kohti. Paradoksaalisesti tämänkaltaisen politiikan on nähty samalla tuottavan marginaalisuutta, vaikka toiminta tähtääkin marginaalien purkamiseen ja tasavertaisuuden mahdollistamiseen. (Jokinen & Huttunen & Kulmala, 2004, 11-13).

3 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TOTEUTUS

3.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tämän pro gradu -tutkielman kiinnostuksen kohde on työssäkäyvien kannabiskäyttäjien yhteiskuntasuhde. Tutkimus on jatkoa kandidaatin tutkielmalleni, joka valmistui vuonna 2012. Työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien kokemuksia asemastaan suomalaisessa yhteiskunnassa analysoidaan käsittelemällä niitä kertomisen tapoja, joilla he kuvaavat omaa kannabiksen käyttöään, yhteiskunnallista ilmapiiriä ja asemaansa kannabiksen käyttäjänä sekä työelämän ja kannabiksen käytön suhdetta. Tutkimuskysymykset voi esittää seuraavasti:

1. Miten työssäkäyvät kannabiksen käyttäjät kertovat käytön aloittamisesta, sen jatkumisesta sekä niistä merkityksistä, joita käyttö on saanut suomalaisen yhteiskunnan asettamien rajojen sisällä?
2. Millä tavoin suomalainen yhteiskunnallinen kannabikseen reagointi vaikuttaa työssäkäyvän kannabiksen käyttäjän yhteiskuntasuhteeseen?

Suomessa on vallalla kannabiksen laittomaksi huumausaineeksi ja siten sen käytön ja käyttäjät marginaaliseen asemaan asettava julkisesti vakiintunut virallinen tulkinta. Kuitenkin tutkimani ryhmä, eli työssäkäyvät kannabiskäyttäjät, on mukana yhteiskunnallisessa elämässä, eikä heidän voi katsoa olevan syrjäytyneitä. Tämän ristiriitaisuuden kautta koetan ymmärtää tutkimani ryhmän kannalta yleisiä piirteitä suhtautumisessa yhteiskuntaan. Painotan heidän omaäänistä yhteiskunnallista positiotaan sekä sitä, tuntevatko he itse olevansa yhteiskunnan marginaalissa tai valtaväestöstä poikkeavia ja kuinka se mahdollisesti vaikuttaa heidän elämäänsä.

3.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivista tutkimusotetta käytetään silloin, kun asiasta, josta halutaan tietoa, on olemassa vähän tutkittua

tietoa tai kun halutaan kuvailla ja ymmärtää ilmiötä, joka on heikosti tunnettu. Laadullisen tutkimuksen tiedonintressi on kuvaileva ja ymmärtävä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87-88). Laadullisessa tutkimuksessa harkinnanvarainen otanta on yleistä. Harkinnanvaraisella otannalla tarkoitetaan sitä, että tutkija pyrkii sijoittamaan tutkimuskohteensa yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä sekä antamaan siitä historiallisesti yksityiskohtaisen ja tarkan kuvan. Aineiston tieteellisyyden kriteerinä ei tällöin pidetä sen määrää, vaan laatua, toisin sanoen sen käsitteellistämisen kattavuutta. (Eskola ja Suoranta, 1998, 18).

Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä on tutkimusongelmani kannalta hyvin perusteltavissa ensinnäkin siksi, että kannabiskäyttäjien subjektiiviset kertomukset on suurelta osin suljettu julkisesta keskustelusta. Juuri tämänkaltaiseen asetelmaan laadullisen tutkimusotteen pyrkimys heikosti tunnetun ilmiön kuvailemisesta ja ymmärtämisestä on osuva. Toiseksi subjektiivinen kokemus ja kokemuksellisuus ovat ilmiöinä hyvin vaikeasti määrällisesti mitattavissa olevia.

Tutkijan on tapauskohtaisesti päätettävä, milloin aineiston määrä on riittävä ja kattaako se tutkimusongelman (Eskola & Suoranta, 1998, 64). Tätä tutkimusta varten itse keräämäni aineiston määrään päädyin kandidaatintutkielmastani saamani kokemuksen sekä pro gradu -seminaarissa ja ohjauskäynneillä käytyjen keskustelujen perusteella. Kandidaatintutkielmaani varten haastattelin kolmea henkilöä ohjaajani katsoessa, että kolme haastateltavaa suurempaa otosta ei voi pitää tarvittavana huomioiden tutkimuksen tarkoitus ja sen ohjeellinen pituus. Tässä tutkimuksessa haastateltavia on seitsemän pro gradu -tutkielman asettamien kasvaneiden vaatimusten vuoksi.

3.3 Haastattelututkimuksen toteutus

3.3.1 Teemahaastattelumenetelmä

Haastattelu on kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistonkeruun päämenetelmä. Tiedonkeruumenetelmien tulee kuitenkin olla perusteltuja, joten haastatteluakaan ei tule valita pohtimatta sen soveltuvuutta tutkimusongelman ratkaisuun. (Hirsjärvi & Remes & Saavaara, 2007). Mitä vapaampi tutkimusasetelma on, sitä luontevampaa on ottaa aineistonkeruumenetelmänä käyttöön havainnointia, keskustelua tai omaelämäkertoja. Kyse-

lyn ja haastattelun ideaa voi pitää hyvin yksinkertaisena: ”kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä häneltä”. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 71).

Teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun on katsottu etenevän tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten avulla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Menetelmälle on ominaista haastattelun suhteellinen vapaamuotoisuus sekä se, että etsittävät vastaukset eivät ole sidottuina ennalta valittuihin vaihtoehtoihin. Teemahaastattelu ei suinkaan ole vain vapaata keskustelua vaan sen karakteri, *teema*, on ennalta määrätty. Näin kysymykset ja keskustelu ovat sidottuina valitun teeman ympärille. (Hirsjärvi & Hurme, 2007, 25, 47, 54-55).

Haastatteluissa käytetyt teemat pyritään muotoilemaan tutkustehtävien avulla. Tarkoituksena on, että haastattelut tuottaisivat relevanttia informaatiota tutkittavasta ilmiöstä. Teemahaastattelumenetelmää voidaan soveltaa esimerkiksi tutkimuksissa, joiden tutkimusongelmasta on olemassa vähäisesti tietoa tai muuta materiaalia. Haastatteluilla voidaan selvittää mm. julkisia tosiasioita tai subjektiivista kokemuksellisuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 74, 103-104.) Aivan kuten valitut teemat, myös teemahaastattelujen kohdejoukko määräytyy hyvin pitkälti tutkimustehtävien mukaisesti. On tarpeen arvioida sitä, millainen aineisto tulee vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja myös sitä, mikä on se joukko ihmisiä, jonka haastattelemine on relevanttia tutkimustehtävää ajatellen. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 58, 61, 66.)

Teemahaastattelu on yleistä suomalaisissa tutkimuksissa. Tämän suosio johtuu ainakin kahdesta seikasta. Ensinnäkin teemahaastattelu on muodoltaan niin avoin, että vastaaja pääsee halutessaan kertomaan ajatuksiaan varsin vapaamuotoisesti. Tällöin kerätyn materiaalin voidaan katsoa edustavan vastaajien puhetta itsessään. Toisaalta teemahaastattelussa käytettävät teemat takaavat sen, että kaikkien haastateltavien kanssa on tullut läpikäydyksi jossain määrin samat asiat. Teemat myös auttavat haastatteluaineistosta tehtyjen litteraatioiden lähestymistä jossain määrin jäsentyneesti. (Eskola & Suoranta, 1998, 88.) Haastattelun etuna voi pitää ennen kaikkea sen joustavuutta. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, selventää ilmausten sanamuotoja, oikaista väärinkäsityksiä ja käydä keskusteluja tiedonantajan kanssa. Haastattelussa voi lisäksi esittää ky-

symykset tutkijan aiheelliseksi katsomassa järjestyksessä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 73-74.)

3.3.2 Haastateltavat ja haastattelujen suorittaminen

Tutkimukseni aineistona käytän seitsemälle työssäkäyvälle kannabiskäyttäjälle tekemääni teemahaastattelua. Haastattelut ajoittuivat vuoden 2012 loppuun sekä vuoden 2013 alkuun. Vuonna 2012 valmistunutta sosiaalityön kandidaatin tutkielmaani varten pyysin lähipiirissäni olevia ihmisiä, joilla tiesin olevan yhteys työssäkäviin kannabiskäyttäjiin, antamaan mahdollisille haastateltaville yhteystietoni ja pyytämään heitä ottamaan yhteyttä minuun, jos he olisivat suostuvaisia haastatteluun. Tässä pro graduissa kolme haastateltavista on samoja, joita haastattelin jo kandidaatin tutkielmaani varten. Haastateltavat valikoituivat näiden itselleni jo aiemmin tutuksi tulleiden kolmen työssäkäyvän kannabiksen käyttäjän lisäksi heidän kauttansa saamista kontakteista.

Haastateltavat olivat iältään 28 - 36 -vuotiaita. Yksi seitsemästä haastateltavasta oli nainen, loput miehiä. Haastateltavien ryhmä oli sinänsä hyvin heterogeeninen, sillä joukossa oli perheellisiä, avio- ja avoliitossa olevia sekä yksin asuvia. Toisaalta myös ryhmän koulutustaustat ja työnkuvat vaihtelivat laajalti. Joukossa oli mukana niin ammatillisen toisen asteen tutkinnon, AMK- sekä ylemmän AMK-tutkinnon suorittaneita, kuin yliopistollisen loppututkinnon suorittaneitakin. Työtä haastateltavat tekivät niin julkisella, yksityisellä kuin kolmannellakin sektorilla. Yhteistä haastateltavien keskuudessa oli se, että he olivat muuttaneet pienemmiltä paikkakunnilta suurempiin asutuskeskuksiin. Koin, että haastateltavien tunnistaminen kannabiksen käyttäjiksi ulkonäön tai muiden ulkoisten seikkojen perusteella muuhun väestöön verrattuna ei ollut mahdollista.

Pohdin paljon sitä tapaa, jolla löytäisin tutkimusongelmani kannalta sopivia haastateltavia. Ajattelin esimerkiksi Internetissä olevien suomalaisten huumausaineita käsittelevien foorumeiden olevan eräs mahdollisuus haastateltavien löytämiseksi. Kuten edellä esitin, olin löytänyt aiemmin kandidaatin tutkielmaani varten kolme haastateltavaa pyrkimällä levittämään tietoa itsestäni ja tutkimuksestani ihmisten kautta, joiden tiesin tuntevan työssäkäyviä kannabiksen käyttäjiä. Tästä sain ajatuksen tiedustella aiemmin haastattelemieni ihmisten halukkuutta osallistua myös pro gradu -tutkielmaani haasta-

teltavana, mutta myös tiedustella, voisinko heidän kauttaan saada myös muita haastateltavia. Ilokseni kaikki kolme aiemmin haastattelemaani ihmistä lupautuivat haastateltaviksi toistamiseen ja auttoivat myös löytämään muut neljä haastateltavaa.

Kysyessäni kolmea jo sosiaalityön kandidaatin tutkielmaani varten haastattelemaani työssäkäyvää kannabiksen käyttäjää osaksi tämän tutkimuksen haastatteluryhmää, en ollut varsinaisesti ajatellut heidän uudelleen haastattelemistaan ongelmallisena, saati tutkimustani erityisesti edistävänä tekijänä. Kuitenkin tulin huomaamaan, että haastatellut toimivat eräällä tapaa jatkohaastatteluina ja toimivat tietoa syventävinä haastatteluina. Haastattelujen välillä oli aikaa noin vuosi, mutta suhtautuminen omaan kannabiksen käyttöön ja myös ympäröivään todellisuuteen oli voinut muuttua. Tämä antoi mielestäni tutkimukselleni lisäarvoa paljastamalla sen, että käyttötavat ja asenteet voivat muuttua myös aikuisilla kannabiksen käyttäjillä.

Haastateltavien hankkimista esittämälläni tavoin en kokenut ongelmallisena. Uskon jopa, että päästessäni haastattelemaan ihmisiä, joille heidän ystävänsä olivat esittäneet minut ja tutkimukseni, saatoin saada avoimempia ja tutkijaminääni kohtaan vastaanotavaisempia haastateltavia. Lisäksi tämänkaltainen tutkittavien hankkiminen on hyvin yleistä huumausainetutkimuksissa, kuten esimerkiksi Howard S. Beckerin (1953, 1963) klassikkoasemaan nousseissa tutkimuksissa, joissa hän haastatteli muun muassa muusikkotovereitaan.

Haastattelukysymykset toimitin kaikille haastateltaville sähköpostitse hyvissä ajoin ennen sovittua haastatteluajankohtaa. Tämä osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Haastateltavat saattoivat varautua haastattelutilanteessa heitä vastaan tuleviin aihepiireihin. Käytin teemahaastattelurunkoa laatiessani apuna Taru Kekonin (2008, 259-261) haastattelurunkoa, jonka avulla hän haastatteli väitöstutkimuksessaan kannabisaktivisteja. Haastattelurungon olin havainnut kandidaatin tutkielmani perusteella niin hyvin toimivaksi, että en kokenut syytä tehdä siihen muutoksia. Haastattelut tapahtuivat haastateltavien yksityisasunnoissa. Haastattelupaikan valinnan jätin haastateltaville, sillä uskoin heidän päätyvän paikkaan, jonka he kokivat itse turvalliseksi haastattelun pitämiseksi.

Haastattelut alkoivat siten, että kerroin hieman itsestäni, tutkimuksestani ja sen tavoitteista. Ennen haastattelun alkua kerroin myös siitä, että tutkimukseen osallistuminen on

täysin luottamuksellista, enkä aio säilyttää haastateltavan yhteystietoja itselläni. Kaikki haastateltavat osoittivat kiinnostusta valmiin työn lukemiseen ja ilmoitin sen löytyvän työn valmistumisen jälkeen Itä-Suomen yliopiston verkkopalvelusta.

Äänitin haastattelut nauhurilla ja kysyin tähän myös luvan haastateltavilta ennen äänityksen aloittamista. Haastattelujen kestot olivat noin 30 - 45 minuuttia. Haastattelut etenevät poikkeuksetta hyvässä vuorovaikutuksessa, vaikka haastateltavien itseohjautuvuus vaihtelikin. Varsinaisissa haastatteluissa huomasin myös, että jouduin jonkin verran tukeutumaan haastattelurunkooni keskustelun ylläpitämiseksi. En ole varma, johtuiko tämä vähäisestä kokemuksestani haastattelijana vai haastattelutilanteen yleisestä luonteesta. Haastattelun onnistumisen tärkeimpänä mittarina pidin omaa käsitystäni siitä, kuinka hyvin haastateltava sai esiin näkemyksensä niistä asioista, joita olin haastattelulla pyrkinyt selvittämään. Näin ajatellen katsoin haastattelujen olevan hyvin onnistuneita. Haastattelut sujuivat avoimessa ilmapiirissä, mitä uskon edesauttaneen haastateltavien mahdollisuuden päättää paikka, jossa haastattelu pidetään sekä tapa, jolla he valikoituivat haastateltaviksi

3.3.3 Haastatteluaineiston analyysi

Aivan ensimmäiseksi aloitin aineiston analyysiprosessin aineiston avoimena lukemisenä. Tällä pyrin luomaan itselleni koherentin kokonaiskuvan aineistosta ja myös löytämään mielekkään perustan aineiston jäsentämiselle ja luokittelulle. Tämän aineistoon tutustumisen kanssa samanaikaisesti etsin ja luin paljon tutkimuskirjallisuutta, joka koski edes osin kannabiksen käyttöä ja sen kulttuuria. Vaikka keräämäni aineiston ja muun kannabista koskeneen tutkimuksen väliltä saattoi löytää joitain yhteisiä käsitteitä, koin jo hyvin alkuun aineistoni sellaiseksi, että sitä oli syytä lähteä analysoimaan induktiivisesti.

Tämän pro gradun aineiston analyysimenetelmäksi valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä katsoin sen sopivan hyvin keräämäni haastatteluaineiston analyysimenetelmäksi. Tarkemmin ottaen tämän työn analyysitapa asemoituu laadullisen sisällönanalyysin sekä narratiivisen tutkimusotteen väliin.

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Aineistolähtöisen laadullisen eli induktiivisen aineiston analyysia voi kuvata kolmivaiheiseksi prosessiksi: 1) aineiston *reduointi* eli pelkistäminen, 2) aineiston *klusterointi* eli ryhmittely sekä 3) *abstrahointi* eli teoreettisten käsitteiden luominen (Miles & Huberman, 1994).

Sisällönanalyysia voi pitää yksittäisenä metodina, mutta myös väljänä teoreettisena kehityksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikonaisuuksiin (Toivonen, 1999, 122.) Näin katson, että narratiivinen analyysi, jolle on tyypillistä jonkin tapahtumakulun perinpohjainen selittäminen, on eräs näistä analyysimuodoista, jonka voi laskea olevan myös sisällönanalyttinen. Aineistolähtöinen analyysi on tarpeellista varsinkin silloin, kun etsitään perustietoa jonkin ilmiön olemuksesta.

Haastattelua voi pitää aineistonkeruutapana, joka tuottaa aineistoa, joka voi alusta pitäen olla kertomuksellista tai sitä voi sellaisena lukea (Eskola & Suoranta 1998, 22-24). Laadullisessa tutkimuksessa voi narratiivisuutta pitää ensinnäkin erityisenä näkökulmana aineistoon ja aineiston juonellisuuden analyysina. Toiseksi narratiivisuuden voi nähdä luonnehtivan laadullista tutkimusta yleisenä ominaisuutena, joka kertoo niin laadullisen tutkimuksen tekijästä kuin käyttämästään aineistosta (Alasuutari 1993).

Tässä pro gradu -tutkielmassa päädyin kirjoittamaan haastatteluaineiston auki sanasta sanaan, toisin sanoen *litteroimaan* aineiston. Ensimmäinen vaihe laadullisessa analyysissa on aineiston järjestäminen sen jälkeen, kun se on kerätty, purettu tekstiksi ja valmisteltu teknisesti käsiteltävään muotoon (Eskola & Suoranta 1998, 151). Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 70 sivua Times New Romanin fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1.

Varsinaisen analyysiprosessini voi jakaa kahteen tai kolmeen osaan, näitä kutsun ”koodausvaiheiksi”. Analyysiprosessi mukaillee Milesin ja Hubermanin (1994) kolmivaiheista aineistolähtöisen analyysin prosessia, vaikkakin aineiston pelkistämistä seuraavat aineiston ryhmittely ja luokittelu nivoutuivat tiiviisti yhteen ja tapahtuivat osin päällekkäisinä.

Aineiston redusointivaiheessa tutkijan on syytä päättää, mikä on keskeinen ja tutkimuskysymysten mukainen sisältö. Tämä auttaa tutkimusongelman kannalta epäolennaisen

tiedon pois karsimisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-109). Ensimmäisessä koodausvaiheessa aloitin litteroidun aineiston käsittelyn alleviivaamalla värikynällä ensimmäiseen tutkimusongelmaan liittyvät ilmaisut. Tämän jälkeen tein saman eri värikoodeilla toiseen ja kolmanteen tutkimusongelmaan liittyvien ilmaisujen kanssa. Näitä ilmauksia olivat niin lauseen osat, kokonaiset lauseet kuin useista lauseista koostuvat kokonaisuu-
detkin.

Katsoin aineiston pelkistämisen toimivan paremmin tutkimuskysymysten kuin teema-
haastattelurungon pohjalta. Suuremmassa aineistossa teema-
haastattelurungon pohjalta koodaaminen taas olisi saattanut olla toimivampi keino. Eskola ja Suoranta (1998) muistuttavat, että jo tässä kohdassa aineiston analyysia tehdään vahvasti tulkinnallista työtä; mikä kertoo tutkijalle, että juuri jokin tietty tekstikohta tarkoittaa tai merkitsee juuri sitä, miksi sen merkityksen hän tulkitsee (Eskola & Suoranta, 1998, 153) Katson kuitenkin tulososiossa käyttämäni lainausten esittävän hyvin sitä tapaa, jolla jonkin ilmauksen koin merkittäväksi. Taulukossa 1 kuvaan keräämäni aineiston redusointia.

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Se oli kaveripiiriä ja oli sellasta uutuudenviehä- tystä ja tähän perinteiseen kaljan litkimiseen vaihtoehtoo. Aika paljon kaikki kaveritkin poltti tai lähes kaikki oli kokeillu.”	Kiinnostuksen syttyminen Kaveripiirissä kannabikseen tutustuminen
”Se tuntu silloin tosi siistiltä jutulta. Ja tota muistan, että sitä tavallaan yrittämällä yritettiin sitä jostain löytää, kun ei tunnettu sellasia tyyppejä, joilla ois ollu kannabista.”	Kiinnostuksen syttyminen

Klusterointi luo pohjan, jonka avulla aineistoa voidaan myöhemmin tulkita. Klusteroinnissa pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään alaluokiksi. Tämän jälkeen abstrahoinnissa alaluokista ryhmitellään yläluokat ja viimeiseksi yläluokista muodostetaan pääluokat. Abstrahointivaiheessa pyritään erottamaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettiset käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-112.)

Toisessa aineiston koodausvaiheessa ryhmittelin pelkistämäni ilmaukset niiden samankaltaisuuksien sekä erilaisuuksien mukaan ja kokosin näitä myös erillisille papereille. Jotkin pelkistetyt ilmaukset koin sopiviksi sijoittaa useamman kuin yhden alaluokan alle. Taulukossa 2 kuvataan aineiston klusterointia, jonka aikana pelkistetyt ilmaukset

on ryhmitelty alaluokiksi. Taulukossa 3 esittelen aineiston abstrahointia ja yhden pääluokan syntyä

TAULUKKO 2. Esimerkki aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Kiinnostuksen syttyminen Kaveripiirissä kannabikseen tutustuminen Internetistä haettu tieto	Kannabikseen tutustuminen

TAULUKKO 3. Esimerkki aineiston abstrahoinnista kannabiksen käyttöä ja käytön merkityksiä koskevassa pääluokassa

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Kannabikseen tutustuminen Kannabistuotteiden tarjonta	Käytön aloittaminen	Kannabiksen käyttö ja käytön merkitykset
Viihdekäyttö Tajunnan avartaminen Portti yhteiskunnalliseen tiedostavuuteen Arkisten kokemusten korottaminen uudelle tasolle Käytön sosiaalinen luonne	Käytön merkitykset	
Käytön intensiteetti Käyttötilanteet Käytettävät kannabistuotteet	Käytön tavat	

Viimeisessä analyysivaiheessa, joka siis koostui aineiston klusteroinnista ja abstrahoinnista, loin kolme pääluokkaa, joiden koin syntyvän luontevasti. Luokittelu mukaili aiemmin kandidaatin tutkielmassa tekemääni luokittelua. Koin haastattelulomakkeeni olleen toimiva, sillä analyysiprosessissa sain keräämästäni aineistosta luokiteltua tutkimusongelmaani ja sen tutkimuskysymyksiä kohtaan relevanttia tietoa. Näistä kolmesta pääluokasta olen myös johtanut varsinaisen tutkimusraportin muodon, jossa analysoin keräämäni haastatteluai-
neistoa. Tämä osa koostuu kolmesta alaluvusta, jotka koskevat 1) kannabiksen käyttöä ja sen käytön merkityksiä, 2) työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien yhteiskuntasuhdetta, sekä 3) kannabiksen käyttöä työelämässä toimimisen näkökulmasta.

Tämän kolmivaiheisen analyysiprosessin toimittaminen selvästi toisistaan erillisissä vaiheissa ei tuntunut luontevalta aineistoani ajatellen. Etenkin aineiston redusoinnin jälkeen analyysiprosessini sai huomattavan intuitiivisia piirteitä. Asiayhteyksien löytäminen litte-
roidusta aineistosta ei edennyt täysin aineiston ryhmittelyn ja luokittelun ehdoilla, vaikka

siihen tietysti pyrinkin. Raportoidessani tuloksia löysin vielä useita uusia tapoja tarkastella litteroitua aineistoa. Voisikin sanoa, että aineisto alkoi puhua minulle entistä syvemmin, vaikka luulin jo löytäneeni siitä oleellisen.

Tämän tutkimuksen teko opetti minulle, että litteroidun haastatteluaineiston laadullinen tutkiminen ei mukaudu helposti ennalta määrättyyn analyysiprosessiin. Kuten Eskola ja Suoranta (1998, 15-19) toteavat, on laadullisessa tutkimuksessa tulkinnan mahdollista jakautua koko tutkimusprosessiin eikä tätä tutkimusprosessia ole helppo jakaa toisiaan seuraaviin vaiheisiin.

3.3.4 Eettinen pohdinta ja tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeet (2012) toimivat lähtökohtana pohdittaessa tämän tutkimuksen eettisiä lähtökohtia ja niiden toteutumista. Rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimuksen ja sen tulosten arvioinnissa on eettisen tutkimustyön lähtökohta. Tälle tutkimukselle erityisen tärkeänä eettisenä kriteerinä voi pitää aineiston keräämiseen ja tallentamiseen liittyviä pohdintoja. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 125) esittävät tutkimuksen ja etiikan yhteyden kahtalaisena. Toisaalta tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin ja toisaalta taas eettiset kannat vaikuttavat tutkijan tieteellisessä työssään tekemiin ratkaisuihin.

Tärkeänä pidän sitä, että olen tuonut esiin haastattelujen ja muun tutkimusprosessin luottamuksellisuuden tutkimuksiin osallistuville. Varsinaiset haastatteluäänitteet olen kertonut tuhoavani tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Aineistosta säilytän itselläni vain litteroidut haastattelut poistaen niistä mahdolliset haastateltavan tunnistettavuuteen liittyvät seikat, kuten esimerkiksi työnkuvan ja mahdolliset tarkat tiedot opiskelualasta. Haastateltavien mahdollisen tunnistettavuuden ja tutkimani aiheen laittoman luonteen vuoksi en esitä haastattelulainauksissa tai muualla tutkimusraportissa tutkittavien henkilökohtaisia ominaisuuksia, työnimikkeitä tai muita tietoja, joiden avulla heitä voisi tunnistaa. Tutkimukseen osallistuneiden tunnistamattomuus on laitonta huumausainetta käsittelevässä tutkimuksessa yksi keskeisimmistä lähtökohdista.

Haastatteluteemat ovat haastatteluaineiston luotettavuuden kannalta hyvin olennaisia, aivan kuten haastateltavien valinta ja haastattelun vuorovaikutustilannekin (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 58-60). Kuten olen esittänyt, käytin teemahaastattelurungon rakentamisen apuna Kekonin (2008) kannabisaktivisteja tutkineen väitöskirjan haastattelurunkoa. Koin tämän hyväksi ratkaisuksi ensinnäkin siksi, että olen tutkijana vielä hyvin koke-maton ja toisaalta siksi, että Kekonin tutkimusote on hyvin samankaltainen, kokemuksia kuvaamaan pyrkivä. Lisäksi olen käyttänyt runkoa jo kandidaatin tutkielmassani ja ko-kenut sen olevan tutkimusongelmiani katsoessa niihin hyvin vastaava. Ratkaisua voi kritisoida esimerkiksi siitä, että tutkija olisi pyrkinyt tiettyä ryhmää haastattele-malla saamaan sentyyppisiä vastauksia, jotka tukisivat mahdollisia ennakko-oletuksia. Toi-saalta haastateltavan ryhmän sisällä on monimuotoisuutta niin iän, sukupuolen, koulu-tuksen, työaseman kuin perhemuotojenkin sisällä, jonka voi katsoa takaavan haastatte-luaineiston monipuolisuuden ja syvyyden. Lisäksi kritiikkiä tämän tutkimuksen kohdal-la voi aiheuttaa tutkimukseen haastateltujen ihmisten vähäinen lukumäärä.

Tutkijan tulee antaa riittävät perusteet tutkimuksen uskottavuuden ja luotettavuuden arvioimiselle. Vaikka kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerit poikkeavat totutusta, ei tutkimusta voi toteuttaa kuinka tahansa. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmien välisen luotettavuuden arvioinnin erityispiirre on tutkijan subjektiivisuus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija toimii keskeisenä tutkimusväli-teenä ja hänen tulkinnallaan on vaikutusta koko tutkimusprosessiin (Eskola & Suoranta, 1998, 165-166; Hirsjärvi & Hurme, 2001, 188-189).

Pidän keräämäni aineistoa merkittävänä. Laittoman huumausaineen käyttäjien haastat-telut tuovat esiin tietoa, jota ei saa muuta kautta. Työssäkävien kannabiksen käyttäjien kertomukset paikastaan suomalaisessa yhteiskunnassa tuovat huumeiden käytön tutki-mukseen Suomessa uuden näkökulman. Aineiston riittävyys on pro gradu -tutkielman vaatimusten kannalta riittävä.

Se, että tein kandidaatintutkielman samasta aiheesta, on mahdollistanut pienemmän ai-neiston pohjalta lähteneen tuloksien koetteluun tässä pro gradu -tutkielmassa. Tulkintoja keräämästäni aineistosta en perusta satunnaisiin poimintoihin, vaan analyysiprosessissa olen pyrkinyt suurempaan kattavuuteen pelkistämällä ja ryhmittelemällä sen ennen var-

sinaista tulkintaprosessia. Koen, että tekemäni aineiston analyysi on arvioitavissa ja toistettavissa tämän prosessin kuvauksen kautta.

Tämän pro gradu -tutkielman tutkimustulosten ja -prosessin luotettavuutta arvioidessa on syytä ottaa huomioon tutkijan rooli. Olen kerännyt haastateltavat tuntemieni ihmisten välittäessä viestiä tutkimuksestani ja siitä, että haen haastateltavia. Kysymys siitä, kuinka luotettavaksi haastateltavat kokivat tutkijan on hyvin tärkeä. Kannabis on Suomessa laittomaksi huumausaineeksi säädetty päihde, ja siten sen käyttö ja käyttäjäksi leimaantuminen on epätoivottavaa. Kuitenkin haastatteluissa haastateltavat puhuivat niin kannabiksen kuin muidenkin päihteiden käytöstään avoimesti, minkä uskon myös näkyvän tutkimusta lukiessa. Tähän liittyen koen haastateltavien vapaaehtoisuuden ja sen, kuinka he tulivat haastateltaviksi, olleen merkittävässä asemassa.

Tutkimuksen uskottavuuden tarkastelussa tutkijan on tarkistettava vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta, 1998, 212). Olen pyrkinyt parhaani mukaan aineistoa analysoidessani ja tutkimusraporttia kirjoittaessani toimimaan objektiivisessä tutkijan roolissa. Kuitenkin aineistosta tekemiäni havaintojen luotettavuus vaatii rinnalleen niiden puolueettoman tulkitsemisen ja raportoinnin. Tutkimuksen sisäisen johdonmukaisuuden ja käyttämieni argumenttien kautta uskon pystyneeni vastaamaan niin laadullisen tutkimuksen eettisiin ja luotettavuuteen liittyviin vaatimuksiin ja myös laitonta huumausainetta koskevan tutkimuksen aiheuttamiin erityispiirteisiin.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu sitä, kuinka kannabiksen käyttö ja sille asetut merkitykset ovat vaikuttaneet työväestöön kuuluvien henkilöiden yhteiskuntasuhteeseen. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeä kysymys on se, kuinka pitkälle meneviä päätelmiä voidaan yksilöiden havaintojen ja kokemusten tulkitsemisen kautta tehdä koko työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien ryhmästä. Kysymykseen vastaaminen ei ole yksinkertaista. Uskon kuitenkin tutkimuksen tuottaneen lisää tietoa kannabiksen käytöstä ja sen käytön kulttuureista Suomessa. Pieni aineisto vaikuttaa tämän tutkimuksen kohdalla siihen, että tulosten siirrettävyys toiseen kontekstiin on vaikeaa. Tässä tutkimuksessa haastatteluaineistosta tekemäni tulkinnat saavat tukea toisista kannabista, marginaalia ja valtaväestön suunnalta poikkeavaksi leimautuvaa käyttäytymistä koskevista tutkimuksista.

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Kannabiksen käyttö ja käytön merkitykset

4.1.1 Käytön aloittaminen ja sen jatkuminen

Olen edellä esitellyt niin tutkimukseni taustaa kuin sen teoreettisia, metodologisia sekä metodisia lähtökohtia ja valintoja. Tässä luvussa siirryn empiirisen osuuden analyysin raportointiin. Aloitan niistä ilmauksista ja kertomisen tavoista, joissa haastatteleman työssäkäyvät kannabiskäyttäjät kertovat kannabiksen käytön aloittamisesta ja sen jatkamisesta. Pidän tärkeänä esittää niitä piirteitä, joita haastattelemieni kannabiskäyttäjien käytön aloittamiseen ja käytön merkityksiin liittyy. Tämä avaa niitä prosesseja, joissa kannabiksen käyttäjäksi tullaan suomalaisessa yhteiskunnassa.

Huumeiden käytön tutkimuksessa ja tutkimusten raportoinnissa lähdetään usein liikkeelle siitä, miksi ja miten haastatellut käyttäjät ovat alun perin tutustuneet huumeisiin (Kekoni 2008, 106). Haastattelemieni työssäkäyvien kannabiskäyttäjien käytön aloittaminen seurasi *sosiaalista reittiä*. Kekoni (2008, 106-109) puhuu sosiaalisesta reitistä kannabiksen käytön aloittamisessa kertomuksina, joissa kannabiksen käyttäjät kertovat ensimmäisen käyttökokemuksen tapahtuneen kavereiden tai tuttavien esimerkin rohkaisemina ja usein myös kokeneempien käyttäjien ohjaamana. Hän myös ilmaisee omassa 36 kannabisaktivistia koskevassa aineistossaan tämän olleen yleisin käytön aloittamisen reitti.

Kannabiksen käytön aloittamisen voi katsoa lähtevän käytön opettelemisesta. Ensinnäkin kannabista on opeteltava polttamaan siten, että se tuottaa todellisia vaikutuksia. Toiseksi nämä vaikutukset on opeteltava tunnistamaan ja yhdistämään ne kannabiksen aikaansaamiksi. Kolmanneksi on opittava nauttimaan havaituista vaikutuksista. (Becker 1953) Haastatteluaineistostani ei noussut esiin kertomuksia, joissa kuvattiin kannabiksen käytön opettelemista. Useat haastateltavat toivat kuitenkin esiin oman halun kannabiksen kokeilemiseksi ja myös halun sen aktiiviseksi etsimiseksi käytön aloittamisen vaiheessa. Aineistosta nousi myös selvästi esiin se, että kannabis ja sen vaikutukset tuntuivat kiehtovilta jo ennen ensimmäisiä kokeiluja. Kannabiksen käytön aloittaminen oli haastateltavien keskuudessa seurannut sosiaalisista reiteistä ja näin siihen oli myös liitty-

nyt kokeneempien käyttäjien esimerkki sekä kertomukset, jotka olivat osaltaan ohjanneet kokeiluihin.

"Käyttö alkoi tietyllä tasolla yleisestä kiinnostuksesta, muutamia ystäviä oli käyttänyt kannabista ja kokemukset heillä oli hyvin iloisia. Ehkä kiinnostus tuli sitä kautta."

"Ja tota, se tuntuu sillon tosi siistiltä jutulta. Ja tota muistan, että sitä tavallaan yrittämällä yritettiin sitä jostain löytää, kun ei tunnettu sellasia tyyppisiä, joilla ois ollu kannabista. Sitten jossain vaiheessa sitä rupes ole myöskin kavereille ja sitä kautta. Sitä kautta, ehkä siis kun hengaili vähän erilaisten tyyppien kanssa."

Sosiaalisen reitin kertomuksissa toistuu usein kertomus, jossa varsinaista käytön aloittamista ennen on kannabista kokeiltu aiemminkin. Tällöin syystä tai toisesta käyttö ei ole kuitenkaan johtanut vakiintuneeseen käyttöön. (Kekoni 2008, 107). Haastatteluaineistossani totesin käytön aloittamiseen liittyneen samankaltaisia kokeiluja ennen käytön varsinaista aloittamista jopa niin, että ensimmäisestä kokeilukerrasta oli kulunut vuosia. Syyt siihen, että kannabiksen käyttö oli jäänyt kokeiluiden asteelle ennen varsinaisen käyttöuran alkua, olivat aineiston pohjalta vaihtelevia. Kuitenkin esimerkiksi elämäntilanteen ja muiden olosuhteiden kokeminen kannabiksen käytölle suotuisammiksi ja kannabiksen saatavuuden paraneminen olivat voineet edesauttaa käytön varsinaista aloittamista.

Eräs kiinnostava haastatteluaineistosta esiin noussut syy kokeiluista jatkuvampaan käyttöön siirtymistä edistäväänä tekijänä oli käyttäjien kokemukset siitä, kuinka kannabis ei ollut vaikutuksiltaan huumevalistuksesta opitun tapainen. Omat ja myös ystäväpiirin kanssa jaetut kokemukset ja myös useassa tapauksessa Internetistä etsitty ajantasainen uusi tutkimustieto loivat kontrastin huumevalistuksesta saadun tiedon kanssa. *Oma ja oikeaksi katsottu tieto kannabiksen vaikutuksista tuli selvästi sen käyttöä itselle perustelevaksi:*

"Kai se tulee aika murroksessa, voimakkaana vaikuttajana ajattelun muodostumisessa heti kun sitä pystyy tai voi kokeilla. Sillon se yksilö kokee sen ite eikä oo minkään muun tiedon varassa. Tavallaan mun prosessi on kulkenut noin. Alkuun olin kriittinen, mut

kun näki, et siinä ei oo mitään pahaa tai että se ei aiheuta sellasia oireita ku huumevalistuskampanjoissa on kerrottu. Iänikuinen porttiteoria kans."

Kannabiksen käytön jatkumisen tavat kuvastuivat aineistossani hyvin yksilöllisinä, ja haastateltavat myös puhuivat käytön muutosten liittymisestä paljon muihin muutoksiin elämässään, kuten esimerkiksi ensimmäisen kerran kotoa pois muuttamiseen, muuttoon suuremmalle paikkakunnalle tai rahatilanteen kohentumiseen. Etenkin kannabiksen saatavuus ja sen saatavuuden turvaaminen tuli vahvasti esille käytön jatkumisen ja käytön intensiteetin muuttumista kuvaavissa kertomuksissa. Käyttökerrat sekä käytettävät määrät voivat etenkin käyttöuran alkuvaiheessa olla pienempiä vain siksi, että kannabiksen hankintaan ja sen turvaamiseen ei ole löytynyt tarpeeksi varmoja reittejä, vaikka halua kannabiksen hankkimiseen olisi. Käyttöuran edetessä kannabiksen hankinta on haastateluaineiston perusteella helpottunut huomattavasti:

"H: On, ehottomasti on ollu vaihtelua. Alussa käyttö vähäisempää, tarjonta oli vähäisempää. Tarjonta kasvo, kasvo päivittäiseen käyttämiseen.

SV: Millä tavalla, oliko se sitä niinku, pienempi paikkakunta, ootko asunu semmosessa?

H: Joo, pienempi paikkakunta. Tarjonta oli pienemmällä paikkakunnalla huomattavasti suppeempaa. Muutin pääkaupunkiseudulle, jossa tarjonta oli huomattavasti korkeempaa. Näin ollen siinä kävi sillä lailla, että tarjonta oli aika ylimalkaistakin siinä suhteessa, että sitä sai hyvinkin helposti."

Kaikilla haastattelemillani työssäkäyvillä kannabiskäyttäjillä oli takana yli kymmenen vuoden käyttöura ja ensimmäiset käyttökerrat olivat tapahtuneet selvästi 20-vuotiaana. *Käytön intensiteetin vaihtelut* käyttöuran varrella ja myös nykyisessä käytössä olivat haastateltavien mukaan suuria. Ne liittyivät selvästi vaihteleviin elämäntilanteisiin, mutta erityisesti työ asetti käytön intensiteetille rajoituksia. Työelämän ja kannabiselämätavan yhteyksiin pureudun tarkemmin analyysin kolmannessa osassa. Käytön intensiteetin muuttumiselle oli löydettävissä myös muita selityksiä, kuten seurustelusuhteen alkaminen tai lasten saaminen:

"H: Käytön vähenemisen aiheutti omalla tavallaan seurustelusuhteen alkaminen ja sittemmin perhe-elämä.

SV: Aivan. Onks tää lasten saaminen muuttanut sitä käyttöä sit mihin suuntaan?

H: Lasten saaminen muutti kannabiksen käyttöä huomattavasti, et se väheni radikaalisti, jopa niin, et se meinas jo loppua. Jos aikoinaan poltti päivittäin ja nykyään polttaa ehkä kerran kuussa, jos sitäkään."

Käytön intensiteettiä koskien aineistosta oli huomattavaa kaikkien haastateltavien kohdalla se, että käyttöuralla oli ollut *aktiivisen käytön vaihe*, mikä ilmenee myös edellisen haastattelulainauksen kohdalla. Tämän aktiivisen käyttövaiheen jälkeen kannabiksen käyttöä oli pyritty kontrolloimaan tai ainakin se oli voitu mieltää kontrolloidummaksi. Joissain tapauksissa kontrolloidummaksi mielletty käyttö saattoi kuitenkin silti pitää sisällään jaksoittaista päivittäistä käyttöä. *Kontrolloiduksi käytöksi* voisikin kutsua kannabiksen käyttöä, jossa käyttäjä mieltää suhteuttavansa kannabiksen käytön niihin elämänpiireihin tai voimavaroihin, joita hänellä subjektiivisesti katsottuna on. Käytön intensiteetistä puhuessa tuli esiin selviä ilmaisuja halusta, tai ainakin ajatuksesta, sen suurempaan kontrolloimiseen. Tähän liittyi vahvasti *kannabiksen käytön arkipäiväistymisen ja käytön arkipäiväistymisen kyseenalaistaminen*:

"(...) intensiteetti on käytöllä välillä niin suuri, että tuota niiku kaikessa elämässä, myös kannabiksen käytössä pitäis olla sellanen tietty kohtuus. (...) Tavallaan kun on kannabiksen käytön joskus alottanu, ni se on ollu uus ja ihmeellinen juttu, ni tavallaan jos nyt jättäs polttamisen pois, ni sehän ois se uus ja ihmeellinen juttu."

"(...) Käytön intensiteetin vähentäminen, siis se, että se ei ois niin arkista, niin kyllä se ois ihan tavoteltava asia. Kannabiksen käytön positiiviset vaikutukset tulis paljon selkeemmin esille, jos käyttö ois hieman vähäisempää. Ja viehän se toisaalta niin paljon rahaakin. Kohtuus kaikessa."

Tehdessäni haastatteluja aiemmin kandidaatintutkielmaani varten haastattelemilleni kannabiksen käyttäjille tuli eräässä kertomuksessa esiin käytön intensiteetin muuttuminen radikaalisti kuluneen vuoden aikana. Päivittäinen käyttö oli muuttunut ensin miltei päivittäisen käytön lopettamiseksi kokonaan, jonka jälkeen käyttö oli jatkunut satunnaisena, noin kerran viikossa tapahtuvana käyttönä. Näin ollen on selvää, että kertomukset käytön kontrollin hallitsemisesta ovat hyvin yksilöllisiä ja kiinni yksilön omassa elämänsäkaareissa. Tästä voi myös päätellä, että kannabiksen käytön intensiteetin vaihtumi-

nen voi olla mahdollista tapahtua kumpaankin suuntaan, sekä käytön lisäämiseen, että sen vähentämiseen miltei missä vaiheessa käyttöuraa tahansa.

Kannabiksen hankinnassa painotettiin erityisesti sitä, että se tulee suoraan kaveripiiristä. Pesäero järjestäytyneen rikollisuuden ja kannabiksen hankkimisen välillä oli haastateltavien kertomuksissa selvä. Haastateltavien keskuudessa vallitsi yksimielisyys siitä, että kannabista ei hankita tuntemattomilta ihmisiltä.

Useissa kertomuksissa tuli kuitenkin ilmi, että käyttöuran alkuvaiheessa kannabiksen hankkiminen oli vaikeampaa ja se myös usein tapahtui tuntemattomien ihmisten kautta. Kannabiksen hankinta saattoi olla hyvin aikaa vievää ja sen eteen toimittiin hyvin päämäärätietoisesti. Käyttöuran alkuvaiheessa hasis oli kaikilla haastateltavilla pääasiallinen käytettävä kannabistuote, sillä se usein oli ainoa, jota oli saatavilla. Nykyhetkellä kaikkien haastateltavien pääasiallinen käytettävä kannabiksen muoto oli kasvin kukinto, eli marihuana. Hasista haastateltavat kertoivat käyttävänsä satunnaisesti, usein vain joi-tain kertoja vuositasolla.

Kannabiksen käytön tavat olivat hyvin samankaltaisia kaikissa kertomuksissa. Suurin osa käytti kannabista polttamalla sitä kannabissavukkeessa eli *jointissa*. Toisaalta kannabista voitiin polttaa myös erilaisissa piipuissa. Käytön aloittamisen vaiheessa ja hasiksen edelleen ollessa pääasiallinen kannabiksen käytettävä muoto näyttäytyi kannabiksen polttaminen erilaiselta. Tällöin hasista oli käytetty pääasiallisesti piipusta poltta-en. Useammassa kertomuksessa puhuttiin myös vesipiipun, *bongin*, käyttämisestä kannabiksen polttamiseen. Joissain kertomuksissa kannabista kerrottiin käytettävän satunnaisesti myös syömällä sitä vaikkapa itse tehdyissä kekseissä.

Kannabiksen lisääntynyt kotikasvatus on keräämäni aineiston perusteella totta, aivan kuten ajantasainen suomalainen päihdetutkimus esittää (esim. Hakkarainen & Metso & Perälä, 2011). Lisääntynyt kotikasvatus on siis korvannut aiemmin suosituimpana kannabistuotteena olleen hasiksen myös tutkimani ryhmän osalta.

Kukaan haastateltavista ei kasvattanut kannabista itse, mutta usealta siitä oli aiempaa kokemusta. Kotikasvatuksen katsottiin olevan liian stressaavaa mahdollisten seuraamusten ja kotikasvatukseen liittyvän salailun vuoksi. Kotikasvatus katsottiin kuitenkin hy-

väksi keinoksi kannabiksen hankkimiseen ja siihen liittyi myös näkemys kannabiksen laadun varmentamisesta. Haastateltavat suhtautuivat kotikasvatukseen myönteisesti ja kaikki olivat myös sen sallimisen kannalla.

Kannabiksen hankkiminen nähtiin eriytyneenä muista laittomista huumausaineista. Kaikilla haastattelemillani työssäkävillä kannabiksen käyttäjillä oli kuitenkin käyttökokeuksia myös muista huumausaineista. Kuitenkin kertomukset kannabiksen hankkimisesta poikkesivat muiden huumausaineiden osalta:

"SV: (..) onks ne liittynyt jotenkin kannabiksen käyttöön tai sen hankkimiseen nää muut huumausaineet?"

H: No ei oikeestaan, tai ne on aika eri porukka, keltä niitä haetaan ja aika erityyppinen ympäristö, missä niitä käytetään."

Kannabiksen, alkoholin sekä muiden päihteiden käyttökulttuurin, hankinnan sekä niiden aiheuttamien vaikutusten vertaileminen nousi esiin jonkinasteisesti miltei kaikkien tutkittavien yksilöiden kohdalla. Tästä vertailusta ja haastatteluiden pohjalta nousseista huomioista kerron luvussa 4.1.3.

4.1.2 Käytön merkitykset

Tässä luvussa tarkastelen haastateltavien esittämiä kertomuksia siitä, minkälaisia merkityksiä kannabiksen käyttö on saanut heidän elämässään. Näitä käytön merkityksiä aineistosta etsiessäni olen kartoittanut aineistosta niitä ilmauksia, joiden avulla haastateltavat ovat kuvailleet sitä, miksi he käyttävät kannabista ja mikä sen käytössä on tärkeää. Kannabiksen käytölle esiintyi haastateltavien ilmaisuissa useita merkityksiä. Nämä käyttäjien käyttöä ja sen tapoja koskevat kertomukset olivat osin *viihdekäytöksi* kuvattavissa olevia, mutta useilla kannabiksen käyttöön löytyi myös muita merkityksiä. Yksi haastatelluista puhui omasta käytöstään käyttäen itse siitä termiä viihdekäyttö. Salasuo (2004, 27) katsoo viihdekäyttö-termin kuvaavan vapaa-ajalla tapahtuvaa käyttöä. Tämä sisältää selvän viittauksen siihen, että käyttäjä on mukana työ- tai opiskeluelämässä.

Suurimmassa osassa kertomuksia oli kuitenkin havaittavissa *tajunnan avartamiseen* liittyviä käytön merkityksiä. Kannabiksen katsottiin mahdollistavan niin itsen kuin itsen ulkopuolella olevan todellisuuden laaja-alaisemman tarkkailun tavalla, joka ei olisi voinut syntyä ilman kannabista. Kekoni (2007, 122) viittaa tajuntaa avaavalla käytöllä kannabiksen yhtäältä aistitoimintaa ja toisaalta ajattelua stimuloivaan vaikutukseen. Vaikka tajunnan avartamista koskeva käyttö näkyi kertomuksissa myös luovuutta lisäävänä tekijänä, pääasiallisesti tämä tajunnan avartuminen koski tietoisuuden kasvua ympäristöstä ja yhteiskunnasta.

Kannabis ja sen käyttöön liittyvä kulttuuri, myös populaarikulttuurissa näkyvä kuva kannabiksesta, näyttäytyi eräänlaisena *porttina yhteiskunnalliseen tiedostavuuteen*. Kokemus kannabiksesta ja sen vaikutuksista poikkeaa useissa kertomuksissa siihen liitettyistä valtakulttuurisista merkityksistä. Tämän kaksijakoisuuden kautta on voitu katsoa mahdolliseksi löytää omaehtoiseksi koettu näkemys ja siitä seuraava poikkeava tietoisuus yhteiskuntaan suhtautumisessa. Tämänkaltaisen tajunnan avartamiseen liittyvä käytön merkitys tulee hyvin esiin eräässä haastattelussa kerrottuna:

"(...) Se on ollut isossa asemassa, koska silloin kun se on joskus alkanu aikoja sitten, niin silloin sitä oli aika untuvikko ja ihan täysin menossa tän yhteiskunnan sanelemien normien mukaan. Sieltä jostai se kapinan siemen on syntyny ja varmaan se on kannabiksen, tai cannabis on ollut osaltaan auttamassa tätä prosessia."

Tajunnan avartamiseen liittyen haastatteluista nousseena hyvin yleisenä huomiona koin sen, että kannabiksen käyttö on tapa ja väline syventyä omiin ajatuksiin sekä mahdollisuus irtautua arkisiksi koetuista rutiineista, kuten työelämästä. Kannabiksen käyttö mahdollisti itsen ja oman henkisen potentiaalin tarkastelun erilaisessa valossa. Psykoaktiivisena aineena cannabis mahdollisti *arkisten kokemusten korottamisen uudelle tasolle*. Kannabiksen vaikutus näyttäytyi useissa kertomuksissa assosiaatiokykyä stimuloivana, ja tämän katsottiin mahdollistavan esimerkiksi harrastuksiin suhtautumisen erilaisella tavalla. Tämänkaltaiset käytön sisällöt, kuten harrastaminen kannabiksen vaikutuksen alaisena, toisaalta limittyvät myös viihdekäytöksi luokitellun käytön sisälle.

Kekoni kehitti tutkimusaineistostaan elämäntapakäyttöä koskevan luokan, jolla viitataan käyttötapaan, jossa kannabiksella kerrotaan olevan yleisesti suuri merkitys yksilön elä-

mässä. Tällöin kannabista pidetään ”yleiseliksiirinä”, jota voidaan käyttää milloin tahansa ja myös mihin tahansa tarkoitukseen (Kekoni 2007, 131). Samankaltaisuutta tämän luokittelun kanssa oli havaittavissa osassa kertomuksia. En kuitenkaan näe täysin perustelluksi katsoa käyttäjien kuitenkin kuuluvan Kekonin (2007) tavoin määritellyyn joukkoon elämäntapakäyttäjiä.

Arkipäiväistyneen käytön merkitys poikkeaa elämäntapakäytöstä siten, että käyttäjä ei tietoisesti käytä kannabista yleisenä elintarvikkeena tai eliksiirinä, vaikka käytön intensiteetin huomioon ottaen se voisi siltä näyttää. Käytölle on kuitenkin asetettu kontrolleja esimerkiksi työn ja sosiaalisen elämän kautta, eikä käyttö siten ole vakiintunut elämäntapakäytöksi. Kuten aiemmassa luvussa käytön intensiteetistä kertoessani esitin, on sen kontrolloimiseen selvä halu, mikä myös erottaa haastattelemani yksilöt elämäntapakäyttäjistä. Kertomuksissa tuli esiin, että vaikka käyttö olisi arkipäiväistynyttä, haluttiin siitä kuitenkin pitää myös taukoa. *Käyttötauoilla* voitiin esimerkiksi pyrkiä kohonneen toleranssin pudottamiseen. Käyttötauot koettiin useissa kertomuksissa tärkeiksi myös siksi, että kannabiksen vaikutuksen alaisena olemista ei katsottu ihmisen normaaliksi olotilaksi. Seuraavissa haastattelulainauksissa tulee mielestäni hyvin ilmi kannabiksen käytön arkipäiväistyminen:

"Kyllä se on ihan arkipäiväinen. Se on tärkeä asia. Auttaa jaksamaan Suomen suvessa ja talvessa(...)"

"(...) Tota, kai siihen on jollain tapaa jäänyt siihen hommaan kiinni kuitenkin, helppo tapa rentoututa töitten jälkeen ja muutenki. (...) Kyllä sitä vuosittain tulee piettyä aina sellasia taukoja. Joskus jopa viikkoja (...)"

Käytön sosiaalinen luonne oli myös selvästi havaittavissa käyttäjien puhuessa niistä merkityksistä, joita käyttö saa. Ystävien kanssa yhdessä käytettynä kannabis näytti merkitsevän itse käytön ja mahdolliseen päihdepoliittiseen vastakulttuuriin kuulumisen kannalta hyvin vähän. Yhdessä käytettynä kannabikselle ei annettu siis erityisiä merkityksiä, vaan se kuvastui alkoholiin verrattavissa olevana sosiaalisen kanssakäynnin katalyyttina.

Kannabiksen käytöstä pyrittiin toisaalta myös pidättäytymään sosiaalisissa tilanteissa. Kannabiksen vaikutuksien katsottiin kertomuksissa hyvin yleisesti aiheuttavan estoja etenkin totuttujen sosiaalisten ympäristöjen ulkopuolella tai uusiin ihmisiin tutustuesssa. Kertomuksista tulikin ilmi, että sosiaalisissa tilanteissa kannabispäihtymyksen tilaa pyrittiin säätelemään siten, että se ei häiritsisi liiaksi kanssakäymistä muiden ihmisten kanssa. Kannabiksen vaikutusten ilmetessä liian voimakkaina koettiin sillä mahdollisesti olevan sosiaalisia estoja lisäävä vaikutus.

4.1.3 Kannabis, alkoholi ja muut päihteet

Kaikilla haastattelemillani työssäkävillä kannabiksen käyttäjillä oli kokemuksia alkoholista, suomalaisessa kulttuurissa ehkä itsestään selvästi, mutta myös muista laittomista huumausaineista. Aineiston perusteella kannabiksen ja alkoholin vertailua pidettiin jokseenkin mahdollisena, etenkin suomalaiseen yhteiskuntaan sopivana alkoholin yleisen käyttökulttuurin takia. Muita laittomia huumausaineita pidettiin kertomuksissa erillisinä niin kannabiksen kuin alkoholin käytön kulttuureista, vaikka niiden vaikutuksen alaisena olisi saatettu käyttää myös kannabista tai alkoholia.

Alkoholin ja kannabiksen vertaaminen niin haittojen kuin vaikutusten osalta nousi esiin kaikissa kertomuksissa, ja usein myös korostettiin valtaväestön vähäistä tietämystä kannabiksen vaikutuksista ja sen mahdollisista haitoista. Haastateltavien kohdalla kannabiksen ja alkoholin vertailu ilmeni runsaan alkoholinkäytön yhteiskunnallisen hyväksymisen kritiikkinä kannabiksen käyttöön verrattuna sekä kannabiksen ja alkoholin käytön eroina yksilön toimintakyvyn kannalta:

"(...) Meillä on nää lailliset aineet (alkoholi, tupakka), jotka on hyvin hyväksytyjä ja niiden viitekehysten puitteissa saa ihminen, yksilö, tehdä mitä vaan."

"Onhan se nyt ihan selvä juttu, että kannabikselle alkoholi on hyvä verrokki, ku ollaan Suomessa. Tuota, onhan siinä ihan selkeet positiiviset vaikutukset verrattuna alkoholiin, et jos mä nyt käyttäisin samalla tavalla alkoholia, ni okei, ehkä just ja just saattasin pysähtyä käymään töissä. (...) Jokainenhan meistä tietää, mitkä on ne alkoholin haittavaikutukset, kannabiksella ei oo niitä haittavaikutuksia."

Vaikka haastatteluista nousi esiin kriittinen suhtautuminen alkoholin käytön yhteiskunnalliseen hyväksyttävyyteen, oli liki kaikilla haastateltavilla myös itsellään myönteinen suhtautuminen alkoholiin päihteenä. Alkoholin käytölle kontrollit paljon kannabista käyttävien osalta näyttivät olevan kannabista tiukemmat. Alkoholin ei katsottu sopivan käytettäväksi siinä määrin kuin kannabis, sillä jatkuvalla ja säännöllisellä alkoholin käytöllä katsottiin olevan huomattavasti kannabista suurempia haittavaikutuksia. Myös identifioituminen alkoholin suurkuluttajaksi koettiin useissa kertomuksissa hyvin kielteisenä.

Kaikki haastateltavat olivat käyttäneet myös muita laittomia huumausaineita kannabiksen lisäksi. Yhdellekään haastellusta joukosta muiden huumausaineiden käyttö ei ollut missään vaiheessa heidän elämäänsä arkipäiväistä tai riippuvuudeksi koettua. Hyvin yleisenä piirteenä muita laittomia huumausaineita kohtaan suhtautumisessa näyttäytyi tietty kokemushaluisuus ja myös jonkinasteinen epäusko niiden yleisesti katsottuja haittavaikutuksia kohtaan. Kannabiskokeiluiden ja niiden perusteella kannabiksesta mielipiteen muodostamisessa on havaittavissa tietynlaista samankaltaisuutta myös muiden laittomien huumausaineiden kohdalla. Voi olla mahdollista, että kannabiksesta hankittu oma tietous on madaltanut kynnystä muiden huumausaineiden kokeilemiseen juuri sen ristiriidan kautta, joka kannabiksen vaikutusten ja esimerkiksi saadun huumevalistuksen välillä on vallinnut.

Muita laittomia huumausaineita työssäkäyvät kannabiksen käyttäjät käyttivät aineiston perusteella hyvin satunnaisesti. Niiden käyttöön liittyi usein erityiseksi katsottu tilanne, esimerkiksi jokin juhla. Käyttökokemukset muista huumausaineista olivat suuressa osaa kertomuksissa kokonaan taaksejääneitä, vaikkakin oli samanaikaisesti mahdollista, että kokemuksia oli hankittu useista eri aineista. Haastateltavilla ei ollut kokemuksia huumausaineiden pistokäytöstä. Myös muiden huumausaineiden käyttökulttuureissa oli mahdollista nähdä eroja toisiinsa verratessa, etenkin niin sanottujen bilehuumeiden ja psykedeelisten huumausaineiden välillä. Muut huumausaineet, joiden käyttökokemuksista haastatteluissa kerrottiin, olivat amfetamiini, ekstaasi, LSD, psykoaktiiviset sienet, DMT, lakka, kokaiini, ketamiini ja Subutex.

Vaikka haastateltavilla oli kokemuksia muista huumausaineista, saattoi yleisestä suhtautumisesta niiden liikakäyttöä ja käyttäjiä kohtaan löytää hyvin kriittisiä näkökulmia. Oma kannabiksen käyttö voitiin kokea kontrolloiduksi ja myös muiden huumausaineiden satunnaisesta käytöstä oli löydettävissä omalla kohdalla selviä viitteitä käytön kontrolloimisesta. Seuraava haastattelulainaus on kuvaava muihin laittomiin huumausaineisiin suhtautumisesta:

"SV: No tota onko sulla vielä käyttökertoja tullu näistä vahvemmista?"

H: Ei oikeestaan. Ne on jäänyt kokonaan pois.

SV: Okei, jos siis vielä saatat harvakseltaan käyttää kannabista, ni miten nää muut huumausaineet on jääny pois?"

H: No ne on niiku liikaa. Siihen liittyy niin paljon sellasta, sellasii ihmisiä ja sellasia tilanteita ja ihmiskohtaloita, mitä ei halua enää omaan elämäänsä. Ei halua tavallaa olla siinä messissä ja sit se on sillä tavalla, et jos niitä käyttäs enemmän, nii sit siihen vois aika helposti niiku lähtee mukaan enemmän.

SV: No eroaako se käyttökulttuuri tai hankkimiskulttuuri sitten selvästi kannabiksesta?"

H: No joo, kyllä. Mun mielestä ne ihan erilaiset tilanteet, missä niitä käytetään ja ihan eri tyyppiset ihmiset ja tilanteet."

4.1.4 Kannabiksen käytön haittavaikutukset

Kannabiksen käytön haittavaikutuksia kroonisessa käytössä on todettu olevan yksilöllisinä oireina väsymys, velttous, haluttomuus, masentuneisuus ja pelkotilat, ahdistus, paniikkikohtaukset sekä sekavuus. Säännöllisistä käyttäjistä yhdellä kolmasosalla esiintyy käytön eri vaiheissa ärtyisyyttä tai pelko- ja masennustiloja. Kannabiksen passivoivan vaikutuksen on katsottu voivan laajentua amotivaatio-oireyhtymäksi, jolle tyypillistä on korostunut välipitämättömyys, heikentynyt ongelmanratkaisukyky, heikentynyt keskittymiskyky, madaltunut ärsyyntymiskynnys sekä heikentynyt kyky normaaliin vuorovaiikutukseen. Oireyhtymästä ja sen esiintyvyydestä on esitetty erilaisia arvioita, eikä sitä ole pystytty osoittamaan kontrolloiduissa laboratoriokokeissa. (Fabritius & Salaspuro, 2003, 454- 457).

Kannabiksen käytön haittavaikutukset olivat selvästi esillä haastateltavien kertomuksissa. Etenkin *aktiivisen käytön vaiheessa* haittavaikutukset olivat osalla haastateltavista olleet selvästi näkyvissä. Jatkuvan ja päivittäisen kannabiksen käytön seurauksena on voitu esimerkiksi toisinaan jäädä kotiin käyttämään kannabista kouluun menemisen sijasta. Kannabiksen on myös voitu heikentävän motivaatiota arkisten askareiden suorittamiseen sekä aiheuttaneen yleistä flegmaattisuutta. Aktiivisella kannabiksen käytöllä on myös voitu havaita olevan yhteyttä ahdistaviin olotiloihin sekä sosiaalisten tilanteiden pelkoon. Jos kannabista ei ollut saatavilla, saattoi se aiheuttaa ärtyneisyyttä sekä ajatusten keskittämistä kannabiksen hankkimiseen.

Kuten olen aiemmin esittänyt, on aineiston perusteella aktiivisesta käytön vaiheesta siirrytty kontrolloiduksi miellettyyn käyttötapaan. Tämän myötä myös mahdollisia haittavaikutuksia on alettu suhteuttaa käyttöön ja muuhun elämään siten, että ne eivät näy arjessa. Kannabiksen käyttöuran myötä on usein päädytty pohtimaan aiempia käyttötapoja ja käyttömääriä sekä usein päivittäiseksi muuttuneen kannabiksen käytön merkityksiä:

"H: Ei se ollu viihdekäyttöä. Se oli riippuvuus.

SV: Millä tavalla sitten koet, että se oli riippuvuus? Oliko se pakottava tarve?

H: Kyllä se jossain vaiheessa tietyllä tasolla oli pakottava tarve. Jos ei ollut saatavilla kannabista, niin oli vähän sellanen haikee, ei niin hyvä.

SV: Oliko siinä fyysistä vai psyykkistä riippuvuutta havaittavissa?

H: Huomattavasti enemmän psyykkistä riippuvuutta."

Kaikki haastattelemanani työssäkäyvät kannabiksen käyttäjät asettivat käytölle kontrolleja, ja usein työ ja sosiaaliset suhteet katsottiin asioina, joiden vuoksi käyttöä säänneltiin. Kannabiksen käytöllä katsottiin olevan haittavaikutuksia, joiden vuoksi sen käyttöä on tarpeen kontrolloida sekä pitää aktiivisen pohdinnan alaisena. Kontrolloiduksi mielletyn käytön yhteydessä kannabiksen havaitut haittavaikutukset olivat erilaisia kuin intensiivisemmässä käyttövaiheessa. Seuraavan päivän työpanokseen katsottiin edellisenä iltana hankitun kannabispäihtymyksen voivan vaikuttaa hidastavasti. Vaikka kannabista ei olisikaan nautittu ennen töitä, oli mahdollista, että käytön jälkeisvaikutuksena näkyi esimerkiksi ajatusten karkaaminen työtehtävästä. Myös sosiaalinen kontakti työtovereihin saattoi kärsiä, vaikka kannabista ei olisikaan käytetty ennen työpäivää. Kannabiksen

käyttöä pyrittiin välttämään myös sopimattomiksi katsotuissa sosiaalisissa tilanteissa sen passivoivan vaikutuksen vuoksi. Tosin toisessa ympäristössä tämä passivoiva vaikutus saattoi olla toivottua ja odotettua.

Kaikki haastateltavat olivat havainneet kannabiksen käytön aiheuttavan jonkinasteisia haittoja. Nämä haitat kuitenkin liittyivät poikkeuksetta käytön intensiteettiin ja niitä katsottiin myös voitavan kontrolloida pidättäytymällä kannabiksen käytöstä silloin, kun oli tarpeen keskittyä esimerkiksi työtehtäviin. Kannabiksen käytöllä katsottiin olevan myös sosiaalista kanssakäymistä vaikeuttava vaikutus, jonka vuoksi sellaisissa sosiaalisissa ympäristöissä ja tilanteissa, joissa katsottiin tarvittavan täysipanoista läsnäoloa, vältettiin kannabiksen vaikutuksen alaisena olemista. Toisessa ympäristössä kannabispäihtymys saattoi toimia sosiaalisen kanssakäymisen edistäjänä, kun taas toisessa se mahdollisesti saattoi tehdä käyttäjän sisäänpäin kääntyneeksi.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että hankittuaan käyttöurallaan kokemuksia kannabiksen haitoista ja hyödyistä näyttäytyi kannabis ja sen käyttäminen positiivisessa valossa. Seuraava haastattelulainaus on hyvin kuvaava tämänkaltaisesta ajatusmallista:

"(..) Toisaalta vaikka siinä ei sellasta riippuvuuspotentiaalia oookkaan, ni sinänsä se on kuitenkin koukuttanut, että ehkä sitä harkitsisi kerran tai kaks, että minkälaisella intensiteetillä sitä nautiskelis. Mutta ehottomasti lähtisin samalle tielle uudestaan, koska kyllä sillä on niin monia positiivisia vaikutuksia kuitenkin."

Kannabiksen käytön mahdolliset krooniset somaattiset vaikutukset eivät näkyneet haittadiskurssissa lainkaan. Haastateltavat eivät tuoneet esiin esimerkiksi kannabiksen polttamiseen liittyviä syöpäriskejä. Kannabispäihtymyksellä ei nähty olevan sen kaltaisia näkyviä fyysisiä oireita, kuin mitä vaikkapa alkoholipäihtymyksestä koettiin mahdolliseksi saada.

4.2 Työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien kokemukset yhteiskuntasuhteestaan

4.2.1 Yhteiskunnallisen reagoinnin näyttäytyminen

Suomalaisen yhteiskunnan ja lainsäädännön kanta kannabikseen ja sen käyttöön on esitely tutkimuksen taustaa käsittelevässä luvussa. Tässä luvussa pureudun haastattelui-
neiston pohjalta nousseisiin havaintoihin työssäkäyvän kannabiskäyttäjän suhtautumi-
sesta yhteiskunnan kannabista ja kannabiksen käyttäjiä kohtaan kohdistamasta reagoin-
nista.

Kannabiksen viralliseen, sen laittomaksi huumausaineeksi asettavaan tulkintaan, haas-
tattamani kannabiskäyttäjät suhtautuivat moninaisesti. Kannabikseen suhtautumisen
nähtiin *tiukentuneen lainsäädännön ja käytön valvonnan kannalta*. Toisaalta myös po-
liisin ja muiden, esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisten, katsottiin kuitenkin ymmärtä-
neen *kannabiksen haittojen suhteuttamisen siihen käytettäviin resursseihin*. Kannabik-
sen laittomasta asemasta ja mahdollisesta kiinnijäämisestä tulevista seurauksista haasta-
teltavat puhuivat pääasiallisesti työn kautta. Perehdyn siihen tarkemmin seuraavassa
luvussa. Seuraavissa haastattelulainauksissa valottuu kannabiksen lainsäädännölliseen
asemaan liittyvä moninainen ajattelutapa.

*"SV: (...) tähän viralliseen linjaan miten suhtaudut? Onko kannabiksen käyttö muutta-
nut tätä miten?"*

*H: (...) Eipä se oikee, mitä vanhemmaks tulee, ni lähinnä oon sitä mieltä ollu pitkää, et
laki on ollu siinä väärässä. Mutta nykyään mä en mieli sitä millään tavalla. Jos joku
ongelma mulle siitä tulis, ni se vaan tulis eikä se vaikuttais siihen kannabiksen käyttöön
millään tavalla."*

*"(...) Mä kuvittelisin, että kenttätyöntekijät, ihan sama onko se poliisi tai joku muu
päihdetyöntekijä, ni ne varmaa haluiskii jollain tavalla laillistaa tai ainakin vapauttaa
resursseja oikean huumebisneksen vastaiseen työhön. (...)"*

Kahdella haastateltavista kannabiksen käyttö oli johtanut *seuraamuksiin viranomaisten
kanssa*, mutta se ei ollut vaikuttanut aktuaaliseen kannabiksen käyttöön. Kiinnijäämisen
ja huumemerkinnän saaminen ei ollut vaikuttanut työelämään tai työnsaantiin millään

tavalla. Kertomuksessa tuli kuitenkin esille *vaikutuksia henkilökohtaiseen elämään* ja sillä koettiin olevan niin positiivisia kuin negatiivisia merkityksiä:

"SV: Onko tää käyttö johtanu törmäyksiin viranomaisten kanssa?"

H: On joo.

SV: Minkälaisiin?"

H: Kertaalleen on joskus tulliviranomaiset tullu ja käyny tsekkaamassa laboranttien ja koirien kanssa kämpän tilanteessa, joka ei liittynyt minuun ollenkaan. (...)

SV: Vaikuttiko tää käyttöön kuinka?"

H: Ei se kyllä vaikuttanut oikeastaan ollenkaan.

SV: Onko se muuten vaikuttanut elämään?"

H: Se on varmasti vaikuttanut monella tavalla. Kyllähän siinä tapauksessa silloin aikaan, kun kämppään tuli, niin tyttöystäväänhän se vaikutti todella voimakkaasti. Tunteenko sitä kotia enää kodiksi, kun siellä on käyty tutkimassa läpikotaisin, tunkeuduttu. (...) Toisaalta olin myös helpottunu, että nyt yhteiskunnassa on osa, joka tietää tästä mun käytöstä. Mulle se oli osaltaan positiivinen kokemus, mutta sit, miten se erimerkiksi parisuhteeseen ja kaikkeen siihen vaikutti, ni en osaa sanoo, mutta varmasti vaikutti kuitenkin."

Valtaväestön suhtautuminen kannabikseen ja kannabiksen käyttöön ilmeni haastateltavien kertomuksissa yhtä lailla monimuotoisena. Kaikki haastateltavat esittivät suuren osan valtaväestöstä katsovan kannabista kielteisesti ja kyseenalaistamatta virallista kannabistarinaa. Toisaalta valtaväestön keskuudessa kerrottiin olevan käynnissä jatkuva muutos, jonka haastateltavat olivat huomanneet käyttöuransa aikana, mikä viittaa johdanto-osiossa esittämäni kannabiksen normalisaatiokehitykseen:

"(...) Valtaväestöstä voisin uskoa, että ikäpolvien edetessä se kanta varmasti lieventyy."

4.2.2 Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen

Teoreettisessa mallissa, jossa yhteiskunnalliseen reagointiin vastataan neuvotteluin, katsotaan neuvottelut toiminnaksi tai toimimatta jättämiseksi, jonka avulla kannabiksen käyttäjät pyrkivät parantamaan tai pitämään yllä omaa yhteiskunnallista asemaansa.

Vastatessaan yhteiskunnalliseen reagointiin erilaisten neuvottelujen avulla kannabiksen käyttäjät luovat samalla uudenlaisia ja valtakulttuurisista näkemyksistä poikkeavia määrittelyjä kannabiksen käytöstä. Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen neuvottelut voidaan jakaa kolmeen toisistaan eroavaan neuvottelun tasoon. Näitä neuvottelun tasoja voidaan kutsua yksilöllisiksi, kulttuurisiksi ja yhteiskunnallisiksi neuvotteluiksi. (Kekoni 2008, 173).

Yksilöllisissä neuvotteluissa kannabiskäyttäjä vastaa yhteiskunnalliseen reagointiin vaikuttamalla yhteiskunnalliseen asemaansa toimimalla yksityisen elämänsä alueella siten, että hän ei kannabiksen käytöstään huolimatta tule leimatuksi kannabiksen käyttäjäksi ja tämän seurauksena asetetuksi yhteiskunnalliseen marginaaliin. Yksilöllisiksi neuvotteluiksi voi tulkita sellaiset neuvottelut, joista käyttäjät kertovat eräänlaisissa käytöstä vaikenemisen ja käytön kontrollien kertomuksissa. Yksilöllisissä neuvotteluissa käyttäjät siis pyrkivät sulkemaan kannabiksen käytön tietyn yksityisen elämänpiirin sisälle. Tällöin he pitävät tärkeänä, että käyttö ei paljastu sellaisille laajempaan julkiseen elämänpiiriin kuuluville henkilöille tai toimijoille, joille paljastuminen kannabiksen käyttäjäksi voisi vaikuttaa negatiivisesti käyttäjän yhteiskunnalliseen asemaan. (Kekoni 2008, 174).

Haastattelemani kannabiskäyttäjät sijoittautuvat Kekonin (2008) neuvotteluteoreettisessa mallissa yksilöllisiin neuvotteluihin. Kaikilla haastateltavilla yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen tapahtui *käyttöä kätkemällä*. Käytöstä vaiettiin, kun oli pelkona, että käytön tietoonsa saava henkilö suhtautuisi siihen epäsuotuisasti. Näin ollen kannabiksen käytöstä kertominen suljettiin vain siihen samanmielisesti tai yhdentekevästi suhtautuvien piiriin. Täten oli selvästi havaittavissa, että haastateltavat pyrkivät tällä käytöksellä ylläpitämään yhteiskunnallista asemaansa.

Käytöstä vaiettiin perheen tasolla vaihtelevasti. Toisaalta esimerkiksi sisaruksille käytöstä voitiin avautua, mutta vanhempien suhtautumista pelättiin. Toisaalta kahdella haastateltavalla käyttö oli myös vanhempien tiedossa, mutta ei kuitenkaan avointa. Yksi haastateltavista taas ei katsonut perheensä olevan lainkaan avoin kannabiksen käytölle, joten siitä vaiettiin tyystin. Aineiston perusteella ei kuitenkaan ollut nähtävissä, että perheeltä salattu käyttö olisi ollut jollain tapaa kuluttavaa. Tähän liittyy läheisesti se, että käytöstä vaietaan niin monella muullakin sosiaalisen elämän alueella.

Pääasiallisesti käytöstä kerrottiin läheisille kavereille, joista suuri osa saattoi käyttää kannabista itsekin. Kannabiksen käyttö siis tuotiin julki lähinnä samanmielisten ja samankaltaisessa elämäntilanteessa oleville ihmisille. Käyttöä ei katsottu sopivaksi tuoda esiin uusille ihmisille ennen kuin heidän suhtautumisestaan kannabiksen käyttöön oli saatu jonkinlaista tietoa.

Onko sitten mielekästä puhua tutkimani ryhmän suhteen yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisesta? Kysymys on vaikea, sillä esimerkiksi juuri Kekonin (2008) mukaan käytöstä vaikeneminen tai sen piilottaminen samanmielisen piirin sisälle on eräänlaista vastapuhetta kannabista kohtaan kohdistetulle yhteiskunnalliselle reagoinnille. Kuitenkaan haastateltavat eivät aineistoni perusteella itse katsoneet aktiivisesti vastaavansa kannabiksen käyttöön ja sen käyttäjiin kohdistettuun yhteiskunnalliseen reagointiin. Toisaalta yhteiskunnallisen reagoinnin voi katsoa muokkaavan niitä käyttötapoja ja merkityksiä, joita cannabis Suomessa saa, jonka perusteella voidaan taas puhua yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisesta.

4.2.3 Näkemykset yhteiskuntasuhteesta

Tässä luvussa puran aineiston pohjalta esiin tulleita kertomisen tapoja haastateltavien suhteesta suomalaiseen yhteiskuntaan, heidän yhteiskunnallisesta identiteettikäsitteestään sekä tarkastelen niitä poikkeavan käyttäytymisen ja marginaalin käsitteen avulla. Kysyin kaikissa haastatteluisa kannabiksen käytön vaikutuksista yksilön itse kokeamaansa yhteiskunnalliseen asemaan. Selvitin haastateltaville yhteiskuntasuhteen käsitettä ja useilta kysyin haastatteluisa suoraan, minkälaiseksi he kokevat yhteiskuntasuhteensa. Tämän avulla pyrin saamaan avointa subjektiivista tulkintaa haastateltavien yhteiskuntasuhteesta ja mahdollisista poikkeavuuden ja marginaalisuuden käsitteistä omassa elämässään.

Kokemukset siitä, että yhteiskunta asettaisi kannabiskäyttäjän yhteiskunnan ulkopuolelle, olivat vaihtelevia. Aineistosta oli kuitenkin havaittavissa, että nimenomaan kannabiksen ja sen käyttäjien lainsäädännöllinen asema katsottiin yhteiskunnan ulkopuolelle asettavaksi tekijäksi. *Oman elämäntavan ja valintojen ristiriitaisuus lainsäädännön*

kanssa ei näy välttämättä arjessa lainkaan, mutta se on kuitenkin tiedostettu. Se miten ja missä vaiheessa elämää ja kannabiksen käyttöuraa yhteiskunnalliseen marginaaliin kuulumisen koettiin, vaihteli merkittävästi, kuten seuraavista lainauksista tulee esiin:

"SV: Onko missään vaiheessa käyttöuraa tää virallinen kanta aiheuttanut sellasta tunnetta, että siut suljettas yhteiskunnan ulkopuolelle?"

H: No ehkä jossain vaiheessa, opiskeluaikoina. Sitä on paha sanoa, että johtuuko se kannabiksen käytöstä vai oliko se vaan sitä elämänvaihetta. Persaukisena pisti meneään tuolla, en tiä."

"SV: No tota, koetko poikkeavasi suomalaisesta yhteiskunnasta tai valtaväestöstä, koetko olevasi osa yhteiskuntaa?"

H: No kyllä, tuntuu, et kuulun yhteiskuntaan. Mut tuntuu, et on sellasia kokemuksia, joita välttämättä kaikilla ei oo. Ja sit osaa sen kautta ymmärtää päihdekuultuuria ihan eri tavalla ku ihmiset, joilla ei oo siihen ollu kosketusta."

SV: Okei. Onks nää päihdekokemukset tai kannabiksen käyttö tuntunut siltä, et ne asettas sinua joteki yhteiskunnan ulkopuolelle?"

H: No ehkä joskus, ehkä joskus. Se kyllä varmaan liittyy just siihen laittomuuteen. Jossain määrin voi ollakin, jotenki sellanen kokemuksellinen ulottuvuus, joka erottaa valtaväestöstä."

Vaikka haastateltavilla oli kokemuksia yhteiskunnalliseen marginaaliin kuulumisesta ja omaa yhteiskunnallista asemaa oli laittoman huumausaineen käyttäjänä kyseenalaistettu ja pohdittu, vain yksi haastateltavista katsoi varsinaisesti poikkeavansa valtaväestöstä. Kannabiksen käytön ja mahdollisen muiden laittomien huumausaineiden satunnaisen käytön ei katsottu tekevän yksilöstä poikkeavaa. Muiden elämänalueiden ei myöskään katsottu kärsivän kannabiksen käytöstä niin, että se aiheuttaisi poikkeavuutta valtaväestöstä.

Laine (2007) katsoo poikkeavuuden olevan sitä, mitä kulloinenkin ihmisyyhteisö haluaa. Työssäkäyvän kannabiksen käyttäjän taholta suomalaisen yhteiskunnan tahto määritellä kannabiksen käyttö poikkeavaksi voi siis olla jossain määrin tehoton. Kaikki haastateltavat sijoittautuivat iältään juuri siihen ryhmään suomalaisia, jossa kannabiksesta on eniten kokemuksia. Tämän vuoksi voi olla mahdollista, että heidän elämänsäpiirissään

kannabikseen suhtautuminen on jo niin normalisoitunutta, että sitä ei havaita poikkeavaksi käytökseksi:

"SV: No entä koetko poikkeavasi yksilönä? Entä onko mielestäsi kannabiksen käyttäjät jotenkin poikkeavia yksilöitä?"

H: Se on aika yksilökohtasta varmaan, se otos valtaväestöstä, johon pystyn vertaamaan, niin ei ne kyllä poikke, ainakaan mun tuntemat ihmiset. Ne on ihan normaaleja työssäkäyviä ihmisiä. Jopa perheellisiäkin."

"SV: No tuntuuko sinusta sitten, että poikkeat jotenkin, tai kannabiskäyttäjät yleensä, valtaväestöstä?"

H: En usko. Kyllähän täällä on sellasia kannabiskäyttäjiä, jota on ihan valtaväestöä, enkä itteenikään piä niin poikkeavana yksilönä valtaväestöstä kuitenkaan. Et samanlaisia tavallisia tallaajia me ollaan kaikki."

Kertomuksissa kuitenkin toistui käsitys, jonka mukaan kannabiksen käyttäjien katsottiin olevan keskivertoväestöä yhteiskuntakriittisempiä. Tämän voi katsoa olevan myös jollain tapaa ristiriidassa poikkeavasta käytöksestä erottautumisen ja valtaväestöön identifioitumisen kanssa. Haasteltavien kokemukset lainsäädännön kannabiksen käyttäjät marginaaliseen asemaan asettamisesta ja toisaalta taas identifioitumisesta valtaväestöön kuuluvaksi ja poikkeavuudesta irrottautuminen on hyvä esimerkki siitä kaksijakoisuudesta, joka työssäkäyvien kannabiskäyttäjien yhteiskuntasuhteessa näkyy.

Kuten tämän luvun alussa totesin, kysyin haastateltavilta heidän yhteiskuntasuhteestaan kertoen ensin termille antamani määritelmän. Yhteiskuntasuhteen kautta haastateltavat jäsenivät paikkaansa yhteiskunnassa *yhteiskunnan asettamien vaatimusten ja lakien sekä niiden toteuttamisen ja niiden mukaan elämisen* kautta. Kuitenkin kaikki haastateltavat erosivat suuresti siinä, miten he kokivat tämän yhteiskunnalle vastaamisen. Toisaalta kaikkien kohdalla yhteiskunnan vaatimuksien katsottiin olevan joiltain osin yksilön tarpeiden kanssa ristiriidassa ja tämän katsottiin loukkaavan yksilön yksityisyyttä. Täten yksilön oman moraalikäsitteen katsotaan olevan lain ja yleisten käsitysten yläpuolella. Seuraavissa lainauksissa tämä tulee hyvin esiin:

"H: Periaatteessa siinä (yhteiskuntasuhteessa) on huomattavissa, että oon periaatteessa sellanen cowboy, joka käyttää omaa lakia siinä meiningissä, että en pidä tätä laittomana toimintana.

SV: Siis määrääkö oma moraalikäsitys lain?

H: Kyllä, tietenkin. Niinhän se menee jokaisella ihmisellä. Subjekttiivinen itsemääräämisoikeus saattaa silloin tällöin ylittää lain."

"SV: Millanen sitten sinun yhteiskuntasuhde on?

H: Erittäin kriittinen ja anarkistinen. Silti mulla on sellasta sisäistä vastuullisuuden tuntoa hyvinkin paljon itsessäni. Oon saanu kuitenkin perinteisen suomalaisen kasvatuksen ja saanu sitä kautta sellasen yhteiskuntavastuullisuuden, sellasen falskin yhteiskuntavastuullisuuden tuonne sisään. Kyllä mun pyrkimys elämässä on kuitenkin siihen, että mä pystyn ajattelemaan ja toimimaan ja tuntemaan ihan itsenäisesti riippumatta yhteiskunnasta. Voimakkaasti tää suomalainen yhteiskunta vaikuttaa mun psyykeen vieläki ja mun ajatteluun tän valtavirran ja massatietoisuuden kautta. Pyrkimys on kuitenkin, että pystyy mentaalitasolla syrjäytymään yhteiskunnasta sataprosenttisesti."

4.3 Kannabiksen käytön ja työelämän suhde

4.3.1 Kannabiksen käytön vaikutus työssäkäyntiin

Kannabiksen käytöllä oli kaikkien haastateltavien mukaan mahdollisia vaikutuksia työelämässä toimimisen kannalta. Kertomuksista nousi esiin jo luvussa 4.1.4 esittämiäni kannabiksen käyttöön liittyviä haastateltavien huomioimia haittavaikutuksia, jotka suurelta osin liittyvät myös käytön mahdollisiin vaikutuksiin työssä toimimisen kannalta. Kannabiksen käytön vaikutus työhön näyttäytyi aineistossani hyvin samankaltaisina kertomuksina niin työn asettamien käytön kontrollien kuin sopivan käytön määrän mukaan. Tässä luvussa jatkan erittelemällä tarkemmin kannabiksen käytön ja käytöstä johdettavaksi koettujen vaikutusten suhdetta työssäkäyntiin.

Työelämän kannabiksen käytölle asettamat kontrollit noudattivat kaikilla haastateltavilla hyvin samankaltaisia linjoja. Yksi haastateltavista koki kannabiksen käyttönsä niin vähäiseksi, että työssäkäyntiin sillä ei ollut lainkaan merkitystä. Kuitenkin suurin osa

haastateltavista katsoi kannabiksen käytöllä olevan työpanokseen mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä. Työssä toimimiseen liittyvät kertomukset kuitenkin toivat kaikkien haastateltavien osalta esiin itsestään selväksi koetun halun erottaa päihteiden käyttäminen tai niiden vaikutusten alaisena oleminen työtehtäviä suorittaessa.

Kukaan haastateltavista ei kertonut esiintyvänsä työpaikalla kannabiksen vaikutuksen alaisena. Kannabiksen käytön mahdollisesti aiheuttamiin työhön vaikuttaviin seurauksiin pyrittiin vaikuttamaan käyttöä säätelemällä. Tämä näkyi kertomuksissa käytön vähentämisenä työn vaatiessa keskittymistä tai ollessa pitkäjänteistä, mutta toisaalta taas käyttämällä edeltävänä päivänä vähemmän kannabista tai pidättäytymällä sen käytöstä kokonaan, jos seuraavan päivän työtehtävä koettiin vaativaksi. Käytön kontrolliksi katsottiin myös käytöstä pidättäytymisen työaikana, jotta työpaikalla ei esiinnyttä päihtyneenä. Toisaalta osa haastateltavista ei pitänyt esimerkiksi käytöstä pidättäytymistä varsinaisesti työn asettamana käytön kontrollina, vaan pikemmin käytölle itse asettamanaan rajoituksena.

Poikkeuksena aineistosta nousi esiin myös kertomus, jossa töitä tehtiin osaksi kotoa käsin. Tämänkaltaisen etätyöskentelyn katsottiin kertomuksen mukaan mahdollistavan kannabiksen vaikutuksen alaisena olemisen ja työskentelyn samanaikaisesti, vaikka muissa työtilanteissa käytöstä pidättäytymistä pidettiin itsestään selvänä. Tilanteeseen liittyi vahvasti se, että niin työtehtävän vaatimuksien kuin työn tekemisen fyysisen sijainnin katsottiin sopivan kannabiksen vaikutuksen alaisena olemiseen:

" (...) Mut toisaalta taas, jos tekee vaikka himassa, sit voi polttaa keskellä päivää. Kun voi olla niin vitun tymeä työ, että ei löydä niiku mitään inspistä siihen. Pienessä pöhdässä se kuitenkin hoituu ihan iisisti, sellanen mekaaninen saman toistaminen, mitä pitää tehdä monta tuntia putkeen."

Kysyin kaikilta haastateltavilta, miten he kokivat kannabiksen käytön vertautuvan alkoholin käyttöön työssäkäyntiin liittyvien vaikutusten osalta. Haastateltavat puhuivat tästä vertailusta myös oma-aloitteisesti. Yhteistä kaikille haastateltaville oli se, että alkoholin mahdolliset vaikutukset työssäkäynnille ovat huomattavampia. Kaksi haastateltavaa ilmaisi asiasta kertoessaan, että jos he käyttäisivät alkoholia samalla intensiteetillä kuin kannabista, tulisi työssäkäynnistä hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta.

Kannabiksen käytön katsottiin miltei kaikkien haastateltavien keskuudessa voivan vaikuttaa työpanokseen, vaikka käyttö samanaikaisesti miellettiin kontrolloiduksi ja haittavaikutuksia pyrittiin välttämään. Kertomuksissa puhuttiin esimerkiksi edellisenä iltana hankitun kannabispäihtymyksen voivan aiheuttaa haasteita työn organisoinnissa ajatus-ten karkailun vuoksi ja myös lähimuistin voivan olla tavallista heikommaksi koettu. Kannabispäihtymys siis saattoi etenkin runsaan käytön jälkeisenä päivänä tehdä eräällä tapaa disorientoituneen olon. Tähän oli kuitenkin useissa kertomuksissa puhuttu osattavan varautua käyttökokemusten ja kannabiksen vaikutusten pitkäaikaisen tuntemisen vuoksi:

"SV: Elikkä jos on seuraavana päivänä työpäivä, ni voit polttaa illalla?"

H: Voin polttaa, voin polttaa hienosti. Kuitenkin vuosia käyttökokemuksia takana, ni osaa suhtautua siihen seuraavan päivän illan jälkeiseen pöhnään ja työ tulee hoidettua aivan yhtä hyvin kuin ennenkin."

Kertomukset, joissa puhuttiin kannabiksen käytöstä ja sen vaikutuksista työssäkäyntiin keskittyivät siis puheeseen havaituista mahdollisista haitoista. Haittavaikutuksia pyrittiin kontrolloimaan käyttöä säätelämällä, mutta niitä silti voitiin havaita jonkinasteisina. Eräs haastateltava oli lopettanut miltei päivittäisen kannabiksen käytön joitain kuukausia ennen haastattelutilannetta ja siirtynyt satunnaisempaan, noin kerran viikossa tapahtuvaan käyttöön. Tämänkaltaisessa käyttötapojen muutoksessa oli hänen kertomuksensa mukaan huomattavissa hyvin selkeitä vaikutuksia juuri työelämässä toimimisen osalta:

"(...) Onhan se ihan selkee ero siinä työpanoksessa. Tavallaan sitä tekee asiat ihan samalla tavalla, työpanoskin on varmaan hyvin pitkälti aika sama, mutta se tapa, millä sä teet töitä on kuitenkin ihan erilainen. Ja ne sosiaaliset kontaktit työkavereihin ja muihin on paljon sellasia moninaisempia ja sellasia avoimempia, vaikka ei ikinä mitään ongelmaa oo ollutkaan, päinvastoin. Mutta kyllä se tekee, onhan sun hermosto ja sun kroppa toimii niin ihan eri, ihan täysin eri nopeudella, että kyllä sä teet niin paljon nopeemmin hommia. Saattaa jopa tulla enemmän virheitä ku tuntuu, et pää toimii niin nopeesti. Et kyllä sitä ihan toisella tavalla toimii, on se niin paljon kirkaampi spektri kuitenkin sitten."

4.3.2 Työssäkäyvän kannabiksen käyttäjän asema työelämässä

Kaikki haastateltavat kokivat olevansa pidettyjä sekä arvostettuja työyhteisönsä jäseniä. Kaikille oli yhteistä myös se, että kannabiksen *käytöstä vaiettiin työpaikalla* täysin. Myös *huoli seuraamuksista*, jotka mahdollinen käytön paljastuminen tai oikeudellisen toimenpiteen kohteeksi joutuminen toisi työpaikalla ja työtovereiden keskuudessa oli läsnä kaikkien haastateltavien kertomuksissa.

Kannabiksen ja alkoholin käyttöön reagoimisesta työpaikalla esitettiin vertailuja. Alkoholin ja jopa sen ongelmakäytön katsottiin olevan työyhteisössä normaalia käyttäytymistä, johon ei puututa kovinkaan herkästi. Sen sijaan tilanteessa, jossa kannabiksen käyttö tulisi julki työyhteisössä, esitettiin siitä seuraavan automaattisesti ”huumemiehen” leima. Käytön paljastumisen myös katsottiin johtavan välittömiin hoitotoimiin tai jopa erottamiseen. Varmuutta niistä käytännöistä, joilla mahdolliseen kannabiksen käytön paljastumiseen työpaikalla vastattaisiin, ei ollut yhdelläkään haastateltavalla.

Näihin mahdollisiin kannabiksen käytön paljastumiseen liittyviin seuraamuksiin suhtauduttiin hyvin eri tavoin. Osa haastateltavista painotti työssäkäynnin ja työn säilyttämisen tärkeyttä ja katsoi mahdollisten kannabiksen käytöstä aiheutuvien seurausten voivan vaikuttaa käyttötappoihin. Jos työ olisi uhattuna, katsoivat jotkin haastateltavat, että he voisivat jopa lopettaa kannabiksen käytön säilyttääkseen työpaikkansa. Tämän kaltaisissa kertomuksissa työ asetettiin etusijalle verrattaessa sitä kannabiksen käyttöön ja kannabiksen käyttäjän rooliin tai identiteettiin:

*"SV: Onko kannabiksen käyttäjän asema tai identiteetti ristiriidassa sun työn kanssa?
H: Siis jos täytyy valita, niin laitan kyllä sen työn etusijalle, se on tärkeempi. Vaikka merkityksiltä ne ajeleekin ihan eri sfääreissä. Kyl mä oon tähän ikään tultaessa huomannu, että ei koko ajan voi taikka tarvitse olla minkään substanssin vaikutuksen alaisena."*

Aineistosta nousi esiin myös kertomuksia, jossa työpaikka ja sen säilyttäminen koettiin toissijaiseksi kannabiksen käyttöön verrattaessa. Huomionarvoista näissä kertomuksissa kuitenkin olivat tuntemukset sekä oman ammattiosaamisen että ammatti-identiteetin kokemisesta niin vahvoiksi, että kannabiksen käyttö ei voisi vaikuttaa työllistymiseen,

vaikka se voisi sen hetkiseen työpaikkaan vaikuttaakin. Tämänkaltaiseen ajatteluun vaikuttaa aineiston pohjalta itse tiedostetun ammattitaidon lisäksi myös työn ala, jonka katsotaan mahdollistavan työllistymisen:

"SV: Mitä luulet, mitkä olis työpaikalla toimenpiteet, jos jäisit kiinni?"

H: Kyllä mä luulen, et se vois olla hoitoonohjaus tai joku kontrollihomma, mut enhä mä nyt sellaseen suostus. Tai voisin suostua, mut positiivinen tulos olis aina. Jos siitä tulisi ongelma, ni vaihettaa firmaa. Ei se nyt voi olla siitä kiinni, et jos on hyvä tekijä, jos se polttaa pilveä. Että se asettas sen niiku sellaseen asemaan, että se ei oo luotettava.

SV: Mites koet, näkyykö tuossa ideologiaa, vai mitä se on? Siis kun et lopettais kannabiksen käyttöä, vaikka työ oiskin uhattuna.

H: On, on se sitä. Ehkä joskus aikasemmin mielti silleen, ku ei ollu työkokemusta ja osaamista niin paljon, ajatteli, että jos sitä jäis kiinni, ni se on sitten ura tässä. Nykyää osaa hommia niin hyvin. Ei se voi siihen tyssätä, koska niitä juoppojaki on joka firmassa ja niitä paapotaan niiku vuodesta toiseen. Ei se voi olla siitä kiinni. (...) Sillehän vaan naureskellaan, jos joku haisee aamulla viinalta ja on pöhnässä."

Kertoessaan asemastaan työyhteisössä haastateltavat eivät antaneet omasta asemastaan negatiivista kuvaa, pikemminkin päinvastoin. Vaikka kannabiksen käytön katsottiin sen intensiteetistä riippuen vaikuttavan työtehtävistä suoriutumiseen, katsottiin kaikkien kohdalla, että niistä on suoriuduttu tehtävän mukaisella tavalla. Myöskään kollegoiden tai johdon suhtautumisessa ei ollut noussut esiin mitään, mikä olisi viitannut siihen, että työtehtäviä olisi laiminlyöty tai että henkilö ei olisi sopeutunut työyhteisöön.

Kaikille haastateltaville oli yhteistä myös pettymys siihen, että he joutuivat salaamaan työyhteisöltä, tarkemmin läheisiltä työtovereilta, kannabiksen käyttönsä. Avoimuus kannabiksen käytön suhteen työyhteisössä katsottiin siis tavoiteltavaksi, mutta samanaisesta mahdottomaksi. Seuraavassa lainauksessa kertomani kaltainen suhtautuminen asemaan työyhteisössä valottuu hyvin:

"SV: Jos kerrot lisää siitä, että millä tavalla työ asettaa sille käytölle kontrolleja?"

H: Ei se työ oikeestaan mitää kontrolleja aseta, en mä sitä sanos, et oikeestaan varsinkin kun tekee työt hyvin niinku mä teen, et ei oo mitään ongelmaa. Ei se sitä rajota, tai no just sen, että sä et pysty työkavereille olemaan oma ittes. Hyvin vähän pystyy avaamaan

omaa yksityiselämäänsä sillee. Käydään vaan ne perusasiat läpi. (...) Totta kai mä haluisin olla ihan avoin oma itteni kaikille ihmisille, myös työkavereille, myös työyhteisössä."

5 KESKEISIMMÄT HAVAINNOT JA POHDINTA

5.1 Tutkimuksen keskeisimmät tulokset

Haastattelemieni työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien käyttöura oli alkanut samankaltaisesti seuraten sosiaalista reittiä, jossa ensimmäiset käyttökerrat tapahtuivat kavereiden tai tuttavien esimerkin innoittamana. Useissa tapauksissa kannabista sekä sen käyttöä kohtaan oli ennen varsinaisia kokeiluita syttynyt mielenkiinto ja halu kannabista ja sen hankkimista kohtaan.

Käytön vakiintuminen tapahtui kuitenkin myöhäisemmässä vaiheessa ja tähän liittyi vahvasti elämäntilanteen muutokset, jotka mahdollistivat käytön muuttumisen säännöllisemmäksi. Kertomuksissa tuli kannabiksen käytön säännöllistymisen mahdollistajiksi esiin esimerkiksi kotoa pois muuttaminen sekä oman rahankäytön hallinnan kasvu. Myös kannabiksen saatavuuden paranemisen katsottiin liittyvän olennaisesti käytön jatkuvuuden mahdollistumiseen. Kannabiksen hankinta katsottiin kaikkien haastateltavien osalta järjestäytyneen rikollisuuden ulkopuolella, ystävien sekä kaveripiirin kesken tapahtuvaksi. Kaikkien haasteltavien käytön aloittaminen ja jatkuminen asettuivat ”toisen huumeaallon” ajalle. Näin ollen tutkimuksissa esiin tullut kotikasvatuksen lisääntyminen näkyi konkreettisesti käytettävien kannabistuotteiden laadussa sekä myös käytön arkipäiväistymisen mahdollistajana.

Kannabiksen käytön myös katsottiin olevan vaikutuksiltaan hyvin erilaista, kuin mitä käyttäjät olivat niin huumekasvatuksen kuin median suunnalta saaneet ymmärtää. Itse hankittu ja todelliseksi koettu tieto kannabiksen vaikutuksista asetti kannabiksen hyvin paljon myönteisempään valoon, kuin mitä ennen käyttöä käyttäjillä olleet mielikuvat antoivat ymmärtää.

Käytön intensiteetin vaihtelut olivat käyttöuran alkuvaiheessa suuret. Kertomuksissa tuli esiin yleisenä tapahtumaketjuna kokeiluista vakiintuneempaan käyttöön siirtyminen, josta käyttöaste saattoi vaihtua jossain tapauksissa jopa päivittäiseen käyttöön. Tämän vakiintuneeksi muuttuneen kannabiksen käytön saatettiin katsoa myöhemmässä vaiheessa käyttöuraa arkipäiväistyneen, mikä myös lisäsi halua säädellä käytön intensiteettiä omaan elämäntyyliin sopivaksi. Käytön katsottiin tämän hyvin intensiivisen käyttö-

jakson jälkeen olevan paljon hallitumpaa ja tiedostetumpaa, vaikka intensiteetti saattoikin pysyä edelleen jopa samalla tasolla.

Työssäkäyvien kannabiskäyttäjien voi tutkimusaineistoni pohjalta sanoa noudattavan kaikkien osalta jossain määrin viihdekäytön merkityksiä, vaikka osa haastateltavista puhui aktiivisimmassa vaiheessa käyttöuraansa kokeneensa itsensä jopa riippuvaiseksi kannabiksen käytöstä. Kuten Salasuo (2004) esittää, on viihdekäyttö-termi vapaa-ajalla tapahtuvaksi katsottua käyttöä, joka sisältää viittauksen siihen, että käyttäjä on mukana työ- tai opiskeluelämässä.

Kannabiksen käyttö sai myös merkityksiä viihdekäytön ulkopuolella. Kannabiksen voitiin katsoa lisäävän luovuutta, mutta tajuntaa avartavana ominaisuutena kannabiksessa pidettiin etenkin sen herättämiä kysymyksiä yhteiskunnallisen elämän ilmiöistä sekä niiden mielekkyydestä omaan itseen sekä omiin haluihin ja toiveisiin verratessa. Cannabis, sen käyttöön liittyvän kulttuuri sekä populaarikulttuurissa ilmennyt kannabiskuvasto katsottiin jossain määrin toimineen yhteiskunnallisen tiedostamisen katalyyttinä. Haastateltavien kohdalla tämä korostui etenkin katsottaessa yksilön itsemääräämisoikeuden ja moraalikäsityksen toisinaan ylittävän lain. Tällä ei kuitenkaan pyritty perustelemaan laitonta tai anarkistista käytöstä yhteiskunnassa, vaan pikemminkin sen katsottiin mahdollistavan itsenäisen ja oman elämäntarinan kannalta mielekkään olemassaolon osana yhteiskuntaa.

Tajuntaa avartavassa käytössä nousi esiin myös kannabiksen käyttö tapana ja välineenä syventyä omiin ajatuksiin. Kannabispäihtymys koettiin myös mahdollisuutena irtautua arkisiksi koetuista rutiineista. Kannabiksen voitiin myös katsoa pystyvän kohottamaan arkiset kokemukset uudelle tasolle sen psykoaktiivisten vaikutusten vuoksi.

Kannabiksen käyttö oli osalla haastateltavissa arkipäiväistäynyttä ja käytön intensiteetti saattoi olla toisinaan hyvin korkea. Jopa päivittäinen kannabiksen käyttäminen oli mahdollista. Käytölle kuitenkin asetettiin kontroleja niin työelämässä toimimisen kuin sosiaalisen elämän takia. Tämän vuoksi on vaikea sanoa käytön merkityksen olevan elämäntavaksi muodostunutta käyttöä, sillä kannabista käytettiin sosiaalisten suhteiden ja työelämän ehdoilla. Kannabiksen käytöllä oli havaittavissa haastattelujen perusteella myös sosiaalisia merkityksiä. Yhdessä käytettynä cannabis näyttäytyi alkoholiin verrat-

tavissa olevana sosiaalisen kanssakäynnin edistäjänä. Toisaalta kannabiksen ei katsottu sopivan kaikkiin tilanteisiin ja sen käytöstä pyrittiinkin pidättäytymään, jos katsottiin olevan vaara, että kannabispäihtymyksellä voisi olla negatiivisia vaikutuksia sosiaaliselle kanssakäymiselle.

Haastateltavien kertomuksissa kannabiksen ja alkoholin vertaaminen nousi esiin keskeisenä kannabiksen käyttöä puoltavana seikkana. Valtaväestön katsottiin olevan epätietoinen kannabiksen vaikutuksista ja sen tosiasiallisista haitoista. Kannabiksen ja alkoholin vertailussa tuli vahvasti esiin näkemys, jossa alkoholin käytön yhteiskunnallista suvaitsevaisuutta kritisoitiin perustelemalla alkoholinhaittoja paljon kannabiksesta aiheutuvia haittavaikutuksia suuremmiksi. Toisaalta haastateltavilla oli poikkeuksetta myönteinen suhtautuminen alkoholiin päihtenä, vaikkakin alkoholin käytölle oli asetettu kannabista suurempia kontrolleja juuri koettujen haittavaikutusten vuoksi.

Kaikki tähän tutkimukseen haastatellut seitsemän kannabiksen käyttäjää olivat hankkineet kokemuksia myös muista laittomista huumausaineista. Muiden huumausaineiden käyttö, niin määrät, tavat kuin kokemuksetkin poikkesivat kannabiksen käytöstä annetusta kuvasta. Kannabiksen asemaa pidettiin normalisoituneena oman elämäntavan ja -piirin kohdalla, kun muita huumausaineita koskeva kerronta taas asetti ne selvästi kannabiksen käytön kulttuurista ja käyttökokemuksista poikkeavaan asemaan. Muita huumausaineita haastateltavat olivat käyttäneet satunnaisesti, ja käyttötilanteisiin liittyi usein jokin erityiseksi katsottu tilanne, kuten jokin tietty juhla. Käyttökokemukset muista laittomista huumausaineista nähtiin suurelta osin taakse jääneinä. Muista huumausaineista hankittu kokemus asetti myös ne toisiinsa verrattaessa eri käyttötilanteisiin kuuluviksi. Tämä erottelu oli selvä etenkin bilehuumeiden, kuten amfetamiinin ja ekstaasin, ja psykedeelisten huumausaineiden, kuten LSD:n tai psykoaktiivisten sienien, osalta. Vaikkakin haastateltavilla oli kokemuksia muista huumausaineista, suhtauduttiin niiden liikkakäyttöä ja käyttäjiä kohtaan hyvin kriittisesti. Muiden huumausaineiden osalta käytön tavat katsottiin viihdekäytöksi, kun taas kannabiksen käyttö oli saanut myös muita, vaikuttavampia merkityksiä.

Kannabiksen käytön haittavaikutuksia koskevat kertomukset olivat koko haastateltavan ryhmän osalta hyvin samankaltaisia. Haittavaikutuksien kuitenkin katsottiin kytkeytyvän paljolti kannabiksen käytön intensiivisyyteen. Kannabiksen käytön ollessa vähäistä,

oli haittavaikutusten havaitseminen vähäistä tai olematonta. Kuitenkin aktiivisessa käytövaiheessa kannabiksen haitat olivat näkyviä ja siten osin hyvin samankaltaisia, kuin mitä päihdelääketiede on niistä esittänyt. Haitat oli kuitenkin pyritty suhteuttamaan elämäntilanteen mukaan, ja tämän vuoksi koetut haitat näyttäytyivät kertomuksissa taakse jääneinä. Kannabiksen käyttöä oli pyritty suhteuttamaan koulumaailmasta työelämään siirryttäessä, mutta myös muissa tilanteissa, joissa koettiin enemmän vastuullisuutta, kuten eräässä tapauksessa lapsen saamisen yhteydessä. Kannabiksen käytön mahdolliset krooniset somaattiset vaikutukset, kuten kannabiksen polttamiseen liittyvä syöpäriski, eivät näkyneet haastattavissa lainkaan. Vaikkakin kaikki haastateltavat olivat havainneet kannabiksen käytöllä olevan mahdollisia haittavaikutuksia, kokivat he yllättävän yksimielisesti kannabiksen käyttöuran myötä syntyneen tietouden valossa, että alkaisivat hypoteettisessa alkutilanteessa käyttää kannabista myös tämän nykyisen tiedon omatessaan.

Yhteiskunnallinen reagointi kannabista ja kannabiksen käyttäjiä kohtaan kuvastui kertomuksissa moninaisena. Toisaalta kannabikseen ja sen käyttäjiin katsottiin kohdistuvan tiukentuneita otteita lain ja käytön valvonnan kannalta, kun yhtäältä nähtiin niin poliisin kuin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kohdalla näkyvissä oleva halu pienenevien resurssien ohjaamisesta kannabista tärkeämpiin sekä haitallisempiin ilmiöihin. Valtaväestön suhtautumista pidettiin hyvin kannabisvastaisena, ja narkofobisten asenteiden katsottiin olevan vallassa suomalaisessa yhteiskunnassa yleisesti. Hakkaraisen, Metson ja Salasuon (2011) esittämä kannabiksen normalisaatiota ei siis huomattu koko väestön osalta. Aktiivi-ikäisen väestön kasvava huometietoisuus kuitenkin huomioitiin.

Kontrollitoimenpiteiden kohteeksi kannabiksen käytön vuoksi haastateltavista oli joutunut kaksi henkilöä. Tämä ei ollut vaikuttanut kannabiksen käytön tapoihin tai määrään. Huumausainerikoksesta saadun tuomion ei myöskään katsottu vaikuttaneen työelämään tai työnsaantiin lainkaan. Toisaalta toinen kontrollitoimen kohteeksi joutunut haastateltava toi esiin henkilökohtaisen elämän alueelle kantautuneita vaikutuksia, jotka hän katsoi johtuvan tehdystä kotietsinnästä.

Sukupolvien vaihtumisen myötä myös uskottiin kannabiksen aseman muuttuvan, jos ei lainsäädännöllisesti sallitummaksi, niin yleisesti hyväksyttävämmäksi. Kaikkien haastateltavien kertomuksissa suomalaisessa yhteiskunnassa hyväksytyyn alkoholin katsottiin

olevan huomattavasti kannabista vaarallisempaa, niin käytön haittojen kuin käytöstä aiheutuvien yhteiskunnallisten ongelmien suhteen. Tämä oli yksi tekijä, jonka pohjalta yhteiskunnallisen sekä päihdepoliittisen kannabikseen suhtautumisen katsottiin olevan ongelmallinen. Päihdepolitiikan katsottiin epäonnistuneen niin haittojen minimoinnissa kuin myös kaikkien huumausaineiden niputtamisessa yhteen ja näin vaikeuttaessa kannabiskäyttäjien yhteiskunnallista asemaa entisestään.

Tarkastellessa työssäkäyvien kannabiskäyttäjien yhteiskunnalliseen reagointiin vastaa- mista Kekonin (2007) neuvotteluteorian kautta, työssäkäyvät kannabiksen käyttäjät näyttäytyivät haastatteluaineistoni pohjalta esiintyvän yksilöllisissä neuvotteluissa. Toi- sin sanoen käyttöä pyrittiin kätkemään niiltä, joiden uskottiin tai tiedettiin suhtautuvan siihen epäluuloisesti tai ei-sallivasti. Käytöstä kertominen suljettiin siis niiden ihmisten piiriin, joiden tiedettiin suhtautuvan siihen samankaltaisesti kuin käyttäjä itse. Perheelle ja läheisille kertomiseen suhtauduttiin hyvin eri tavoin. Myös tämä johtui eniten siitä, miten perheenjäsenen tai läheisen arveltiin käyttöön suhtautuvan.

Kaikkien haastateltavien kertomuksista itsen yhteiskunnallisesta asemoinnista, yhteis- kuntasuhteesta, oli löydettävissä samankaltaisuutta. Haastatteluaineistostani nousi esiin kokemuksia marginaaliseen aseman tahdonvastaisesta kokemisesta. Tämä tuli esiin lä- hinnä siten, että oma elämäntapa oli vastakkain yleisesti hyväksytyyn päihdekäyttäytymi- sen sekä lain kanssa. Haastattelemani kannabiskäyttäjät eivät kuitenkaan yhtä lukuun ottamatta kertoneet kokeneet olevansa valtaväestöstä poikkeavia yksilöitä. Kannabiksen käyttö koettiin ulkopuolelta tulevien viestien valossa omaa toimintaa ja itsen ilmaise- mista rajoittavaksi, mutta sen ei kuitenkaan katsottu estävän kokemusta omasta normaaliudesta yhteiskunnan jäsenenä. Valtaväestöön identifioitumista kannabiksen käyttö ei siis estänyt.

Kannabiksen käytön ja työelämässä toimimisen suhde kuvastui haastatteluaineistoni pohjalta jossain määrin ristiriitaisena. Kannabiksen käyttö koettiin työelämässä kannalta vaikuttavaksi lähinnä sen mahdollisten havaittujen haittavaikutusten osalta. Toisaalta tunnustettiin, että liiallisella käytöllä voi olla vaikutuksia työsuoritukseen, mutta koettiin myös, että työ asetti käytölle sen tapaisia kontrolleja, että näitä haittoja ei työsuoritusten kannalta havaittu merkitykselliseksi. Osassa kertomuksia työ asetettiin selvästi kannabi- ksen käytön edelle siten, että työn ollessa uhattuna voitiin kannabiksen käytöstä ole-

van mahdollista luopua kokonaan. Toisaalta esiintyi myös kertomuksia, joissa oma ammattiosaaminen ja ala koettiin sellaiseksi, että kannabiksen käyttö ja sen mahdollinen ilmituleminen työn piirissä ei vaikuttaisi työelämästä syrjäyttäväksi.

Kannabiksen ja alkoholin vertailu nousi esiin myös työelämän kannalta asiaa kuvatessa. Alkoholihaittoja katsottiin väheksyttävän työyhteisöissä. Sen sijaan mahdollinen kannabiksen käytön paljastumisen katsottiin voivan aiheuttaa hyvin suuria haittoja etenkin työyhteisöön kuulumisen kannalta. Työpaikan menettämistä ei pelätty, vaan pikemmin uskottiin työpaikalla jouduttavan erilaisten kontrollitoimien, kuten päihdeohjelmien, kohteeksi.

Huomattavaa oli myös se, että työyhteisöön kuulumisen ja työpaikka olivat niin merkittäviä elämään kuuluvia osia, että kannabiksen käytöstä olisi haluttu kertoa. Tämä kuvastui etenkin siinä, kuinka työtovereiden välisestä kanssakäymisestä puhuttiin. Itsestään avoimesti työtovereille kertominen koettiin tärkeäksi, mutta käytännössä huoli käytön paljastumisen seuraamuksista aiheutti pidättäytymistä siitä. Haastatteluaineistosta kuitenkin selvisi, että kaikkien haastateltavien osalta oma asema työyhteisössä sekä oma työpanos koettiin työpaikalla arvostetuksi.

Tämän tutkimuksen perusteella työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien yhteiskuntasuhteessa näkyy selvästi yhteiskunnan ja lainsäädännön heidät huumausainerikollisiksi luokitteleva syrjään asettaminen ja näin ollen oman elämänpiirin tarkka varjelu. Toisaalta tämä marginalisaatio koetaan hyvin pieneksi osaksi omaa elämää, sillä tosiasialliseen yhteiskunnalliseen elämään se ei vaikuta. Viralliseen ja yleisesti hyväksytyyn, kannabiksen laittomaksi huumausaineeksi luokittelevaan tulkintaan, vastataan käytöstä väkenemällä. Käyttäjät eivät identifioi itseään rikollisiksi, vaan he ovat käytöstä huolimatta kiinnittyneitä normaalisti katsomaansa elämäntilanteeseen.

Lopuksi kokoon yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset, kannabiksen käytölle syntyneet ja annetut merkitykset sekä niiden vaikutukset tutkittavien yhteiskuntasuhteeseen eräänlaisessa prosessikaaviossa kuvassa 1.

KUVA 1. Yhteenveto tutkimuksen keskeisistä tuloksista

5.2 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Kannabiksen käytön aloittaminen sosiaalisen reitin kautta tuli esiin kaikkien haastateltavien kertomuksissa. Tämänkaltaisen kannabiksen käytön aloittaminen on varsin yleistä, esimerkiksi Kekoni (2008) sekä Becker (1953) esittävät sen olevan yksi yleisimmistä reiteistä kannabiksen käytön aloittamiseen.

Seppälä ja Mikkola (2004) puhuvat monen huumeidenkäyttäjän kertovan käytön aloittamisesta eräänlaisena *silmien avautumisena*. Alkutilanteessa kuvataan nuorta, joka on saanut pelotteluun pyrkivää huumevalistusta. Nuorella ei ole ollut syytä epäillä näitä tietoja ja usein on uskottu kaikkien huumeiden olevan vaarallisia jo kokeilukäytössä. Kuitenkaan tutustuessaan huumeita käyttäviin ihmisiin, nämä eivät vastaa annettuja stereotyyppioita. Nuori päätyy tätä kautta kokeilemaan huumeita itse ja kokee vaikutukset hyvin erilaisina, kuin mitä hänelle on kerrottu. Tällöin nuori menettää täysin uskonsa paitsi huumevalistukseen, myös viranomaisiin yleisesti. Tämän jälkeen yksilö alkaa etsiä oikeaksi kokemaansa tietoa muualta niin huumeista kuin muistakin aiheista (Seppälä & Mikkola, 2004, 44-46). Tämä on siis samankaltainen, kuin omasta aineistostani noussut kannabiksen käytön aloittamisen prosessi ja siihen kuulunut epäusko ”viralliseen” kannabistotuuteen.

Kannabiksen saatavuuden helpottuminen liittyi kaikilla haastateltavilla kannabiksen käytön jatkumiseen. Tästä on luontevaa löytää yhteys suomalaisessa tutkimustiedossa (esim. Hakkarainen & Metso & Perälä, 2011) ilmenneeseen käsitykseen kannabiksen kotikasvatuksen lisääntymisestä 2000-luvulta alkaen. Tämän muutoksen aikana Suomessa pääasiallisena kannabistuotteena aiemmin tavattu ulkomailta tuotu hasis korvaantui kotimaassa tuotetulla marihuanalla.

Tutkimuksessa esiin tulleesta ajattelutavasta, jossa omat moraalikäsitteet kannabiksen käytön yhteydessä ovat lain ylittäviä, on mahdollista löytää yhteys sosiologi Zygmunt Baumanin (1996) postmodernin ajan eettisen paradoksin kuvaukseen. Hän katsoo modernin ajan yrittäneen hävittää henkilökohtaista vastuuta moraalista säännöistä ja niiden edistämistä ylyksilölliselle tasolle. Kansallisvaltioiksi institutionalisoituneiden yhteiskuntien luopuessa kulttuurisen yhdenmukaisuuden edistämistä sekä universaalien järjen äänitorvena toimimisesta luo postmoderni aika eettisen paradoksin siinä, että se palauttaa ihmisille tilaisuuden moraaliseen valintaan ja täyteen vastuuseen suurten to- tuuksien samanaikaisesti hävitessä. Tällöin lopullista eettistä auktoriteettia etsiessään yksilöt joutuvat tukeutumaan omaan subjektiivisuuteensa. (Bauman, 1996, 42-46). Näiden ajatusten pohjalta voi esittää, että haastattelemani kannabiksen käyttäjillä on sen- kaltaisia sukupolvikokemuksia, joissa valtiollisten asetamat normit ja säännöt eivät ole ehdottomia. Moraalisia vastauksia haetaan ulkoa annetun sijasta kaveripiireistä ja niiden käytännöistä, Internetistä tai jostain muusta paikasta, joka koetaan uskottavaksi ja omia kokemuseräisiä tuntemuksia ja ajatuksia vastaavaksi.

Howard S. Beckerin (1963) mukaan yhteiskunnalliset ryhmät luovat poikkeavuutta aset- tamalla sääntöjä, joiden rikkominen on määrittelemässä poikkeavuutta. Poikkeavuus ei siis ole henkilön tekojen tai käyttäytymisen ominaisuus. Poikkeavuus sen sijaan on käyttäytymistä, jonka yhteiskunta ja muut ihmiset määrittävät poikkeavaksi. Hän käyt- tää *piilevän poikkeavuuden* käsitettä puhuessaan kannabiksen käyttäjistä. Näin muuten lainkuuliaiseen elämään sitoutunut henkilö pystyy välttämään leimatuksi tulemistä ai- noastaan kannabiksen käytön vuoksi. (Becker, 1963).

Poikkeavaksi leimaaminen (engl. labeling) valtaväestön taholta aiheuttaa itsessään poikkeavuutta kaksisuuntaisessa prosessissa, jossa hyväksytyt säännöt ja normit sekä ne jakava valtaväestö aiheuttavat leimaamista ja tähän poikkeavaksi leimatut pyrkivät osal-

taan vastaamaan (Becker, 1953). Jos muut ihmiset liittävät yksilöön senkaltaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka saattavat tämän vähempiarvoiseen asemaan suhteessa muihin, on kyse leimaamisesta. Tämä stigma vähentää yksilön arvoa ja statusta lähiympäristön silmissä. (Goffman, 1963).

Beckerin (1953) ja Goffmanin (1963) esittämää valtaväestön suunnasta tulevaa poikkeavuuden määritelmää ja leimaa ei ole haastateltavien kertomuksissa omaksuttu osaksi omaa yhteiskunnallista paikkaa. Pikemminkin kertomuksista nousi lainsäädännöllisiin perusteisiin koettu marginaaliin asettaminen kuin itsensä poikkeavaksi kokeminen. On mahdollista, että niin vakiintuneiden käyttöympäristöjen kuin vakiintuneiden käytöstä tietävien samanmielisten ihmisten kautta on voitu hyväksyä kannabiksen käyttö normiksi omaa subjektiivista yhteiskunnallista paikkaa ajatellessa. Tämä tulee esiin myös Laineen (2007) esittämässä poikkeavuuden määritelmässä, jossa poikkeavuus on sitä, mitä kulloinenkin ihmisyyhteisö haluaa. Kiinnittyminen senkaltaisiin sosiaalisiin yhteisöihin, esimerkiksi ikäpolvikokemuksen tai kaveripiiriin kautta, jossa on huomattavasti kokemuksia kannabiksen käytöstä mahdollistaa kannabiksen ja sen aseman olevan siinä määrin normalisoitunutta, että sitä ei havaita poikkeavaksi käytökseksi, vaikka toisenlaisessa yhteiskunnallisen kokemisen paikassa se sellaista olisikin.

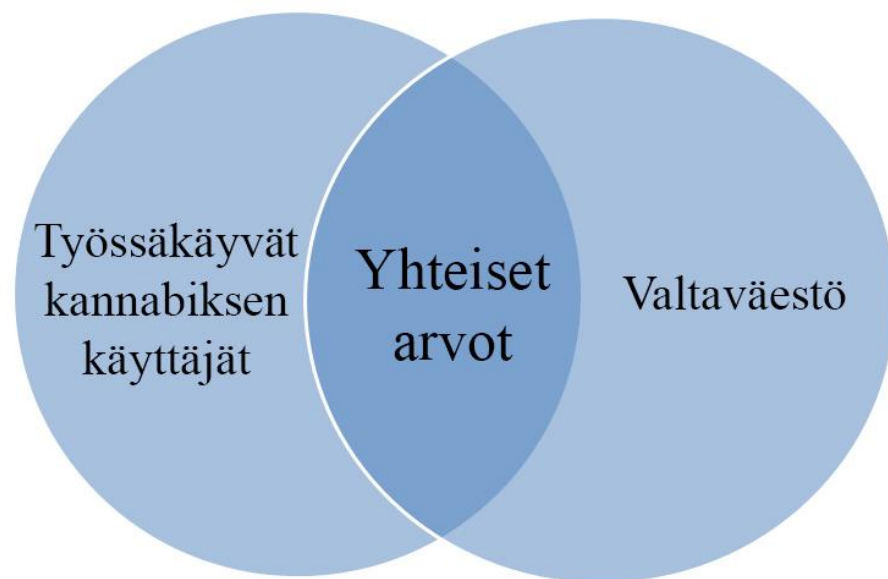
Tutkimuksen kohteena olleiden työssäkäyvien kannabiksen käyttäjien kertomuksista voi johtaa päätelmän, jossa kannabiksen käyttö ja sen käyttäjät ovat Suomessa yksi suuri, mutta epäorganisoitunut vähemmistö. Mielenkiintoiseksi ajatusmalli tulee, kun sitä vertaata jatkuvasti käynnissä olevaan monikulttuurisuuteen ja siihen liittyvään poliittisiin suhdanteisiin käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Itse asiassa kannabiksen käyttäjät olisivat esimerkiksi maahanmuuttajaväestöön verratessa huomattavasti isompi kansanosia, joten sen voi mieltää erääksi monikulttuurisen yhteiskunnan osaksi. Useille valtaväestöön kuuluville yksilöille voi cannabis ja sen käytön kulttuuri Suomessa olla yhtä vieras, kuin vaikkapa maahanmuuttajien suomalaisesta kulttuuriperimästä poikkeavat tavat ja uskomukset. Myös retoriikka, jossa cannabisista pidetään vieraana ja suomalaisen päihdekulttuurin ulkopuolisena päihteenä, on hyvin samankaltaista, kuin mitä kohdistetaan vaikkapa suomalaiseen muslimivähemmistöön ja heidän keskuudessaan esiintyviin tapoihin.

Kaikissa yhteiskunnissa voi katsoa olevan erilaisuutta, joka on luokiteltavissa etniseksi tai kulttuuriseksi. Kaikki erilaisuuden muodot eivät synnyttä vahvaa kollektiivista toimintaa tai kollektiivista identiteettiä. Ryhmän jäsenet voivat olla liian hajallaan alueellisesti tai elämäntavallisesti tai aatteellisesti liian jakautuneita. Näin ollen kollektiivista identiteettiä ei pääse muodostumaan. Kollektiivinen identiteetti taas tekee etnisen tai kulttuurisen eron poliittisesti merkitykselliseksi. Kun etnis-kulttuuriset ryhmät ja yhteisöt havaitaan ja tunnustetaan, voi erilaisuuden poliittinen organisoituminen alkaa. (Saukkonen, 2007, 260-261).

Suomessa kannabiksen ja kannabiksen käyttäjien asema vaikuttaa Saukkosen määrittelemän kulttuurisen erilaisuuden kautta ajateltuna olevan yhteiskunnallisessa ja julkisessa puheessa yhä jollain tapaa havaitsematta ja tunnustamatta. Toiseksi tämän tutkimuksen tulosten kannalta Saukkosen määritelmä kuvaa myös hyvin sitä, että suomalaiset kannabiksen käyttäjät, vaikkakin lukumääräisenä ovat jo melko suuri kansanosa, ovat juuri elämäntavallisesti ja aatteellisesti kovin jakautuneita. Kannabis ei tämän tutkimuksen kohteiden kertomusten valossa ole välttämättä omaa sosiaalista lähiympäristöä suuremman yhteisön kannalta merkittävä yhteenkuuluvuutta tuottava tekijä. Lisäksi kannabista ja sen käyttäjiä kohtaan kohdistetut yhteiskunnalliset toimenpiteet voivat tämän tutkimuksen mukaan ylläpitää käyttäjien keskuudessa käytöstä vaikenemisen kulttuuria, joka osaltaan estää kollektiivisen identiteetin syntymistä suomalaisten kannabiksen käyttäjien keskuuteen.

Kuitenkin kannabiksen käyttäjiin liitettyjä negatiivisia valtakulttuurisia asenteita ja yhteiskunnallista reagoitua on mielekkäämpää verrata prostituutioon ja prostituoituihin kuin maahanmuuttajiin. Prostituutioon ja laittomien huumausaineiden käyttöön liittyvän negatiivisen valtakulttuurisen käsityksen lisäksi molemmat ovat rikosoikeudellisen kontrollin piirissä, luonnollisesti toisin kuin esimerkiksi suomalainen ulkomaalaisperäinen väestö. Kontula (2008) esittää valtaosan seksityöläisistä salaavan toimintansa ja hyvin harvan valtakulttuurin edustajan tietävän tapaavansa seksityöntekijöitä. Uskomukset ja kerronta, joita kohdistetaan seksityötä tekeviin on yleisesti negatiivista, kuvaten seksityötä tekeviä epätoivoisena, huumeriippuvaisena ja parittajalle alistaiseena alamaailman hahmona. (Kontula, 2008, 59).

Stigman vuoksi seksityöstä ei ole tapana kertoa kuin välttämättömissä yhteyksissä, usein sitä ei edes koeta tarpeelliseksi. Tämä pitää paikkansa etenkin osa-aikaisilla seksityöntekijöillä, joilla seksityö näyttelee vain pientä osaa elämästä ja ajankäytöstä (Kontula, 2008, 70). Osa-aikaisten seksityöläisten, kuten opiskelijoiden, asema ja siihen suhtautuminen on siis hyvin samankaltainen kuin työssäkävien kannabiksen käyttäjien. Oman suljetun piirin ulkopuolelle valtavirrasta poikkeavasta käytöksestä ei kerrota avoimesti, toisaalta ulkopuolelta poikkeavaksi katsottua käytöstä ei välttämättä edes itse mielletä poikkeavaksi. Tätä *suljetun yksityisen* ja valtaväestön välistä suhdetta esitän kuvassa 2.

KUVA 2. Suljetun yksityisen ja valtaväestön suhde

Kannabiksen käytöstä ei ole tehty sitten 1960-luvun paljoakaan juuri sen käyttöä, käytön kulttuureja ja käyttäjiä sekä heidän näkemyksiään koskevia tutkimuksia. Suurin osa kannabista koskevista viime vuosikymmenten tutkimuksista on psykiatrian, kliinisen psykologian ja lääketieteen alalta. Syyksi tälle Pedersen (2009, 137) esittää tieteellisen kannabisdiskurssin kiinnostuksena olleen ja edelleen olevan riippuvuuden määritelmät, kannabiksen käyttäjien psykiatriset diagnoosit sekä kannabiksen käytön farmakologiset vaikutukset.

Useissa 1960-luvun kannabistutkimuksissa kannabis asetettiin osaksi poliittista vastarintaa, hippikulttuuria sekä tiettyjen musiikkityylien suosimista. Tutkiessaan norjalaisnuor-

ten kannabiksen käyttöä pitkäaikaisaineiston kautta, asemoi Willy Pedersen (2007) tutkimuksensa osin valtapolitiikan vastaisten mielipiteiden sekä alakulttuurien vaikutuksen kautta. Tutkimus paljasti norjalaisnuorten keskuudessa tapahtuneen kannabiksen normalisoitumista. Kansallisella tasolla yli 40 % miehistä oli kokeillut kannabista ennen kuin he olivat täyttäneet 20 vuotta. Käyttökokemuksia omaavien keskuudessa ei teini-iässä kannabiksen aloittamiseen liittynyt lainkaan sosioekonomisia vaikuttajia. Yllättäen vanhempien korkea koulutustausta näyttäytyi olevan hieman kannabiksen käytön aloittamista lisäävä tekijä yhdessä perheongelmien, kuten avio-erojen kanssa. Myös jotkin sosiokulttuuriset tekijät, kuten kokeellisen musiikin kuuntelu sekä rock-konserteissa käyminen liittyivät vahvasti kannabiksen käytön aloittamiseen tai kannabiskokeiluihin. Myös positiiviset näkemykset vastakulttuurisista nuorisoryhmistä liittyivät kannabiksen käytön aloittamiseen ja kokeilemiseen. Tuloksissa esitetään, että seurantajakson lopulla kuva kannabiksen käytöstä oli kääntynyt. Kolmeakymmentä vuotta lähestyttäessä kannabiksesta ja sen käytöstä oli löydettävissä sosiaaliseen marginaaliin kuulumista. Matala koulutustaso, työttömyys, matala tulotaso ja sosiaaliturvan saaminen olivat tyypillisiä kuvaajia kannabiksen käyttäjistä (Pedersen, 2009, 138, 144-145). Sinänsä haastattelemani ryhmä on erityinen, sillä se ei vastaa sitä kuvaa, joka edellä kerrotussa esitetään käyttöä jatkaneista yksilöistä.

Yhtenä tutkimuksensa kiinnostavimpana asiana Pedersen (2009) piti kannabiksen käytön aloittamisen kannalta sen selvää liittymistä eri alakulttuureihin ja niiden vaikutuspiiriin. Kannabiksen käytön sekä musiikin, alakulttuuristen tyylien ja arvojen välillä oli havaittavissa selvä yhteys. Hän kuvaa sitä, kuinka tiettyihin musiikkityyleihin ja niihin liittyviin alakulttuureihin kannabis ja sen käyttö kuuluivat, kun taas ”mainstream”-musiikin kuluttajat olivat kaukana kannabiksen käytöstä. Myös positiivinen suhtautuminen vastakulttuuriin asenteisiin, arvoihin ja ihmisiin, kuten esimerkiksi talonvaltaajiin, oli kannabista käyttäneiden keskuudessa yleistä. Yhtymäkohdat 1990-luvun lopun Norjan ja 1960-luvun Amerikan välillä kannabiksen käytön aloittamista ja siihen tutustumista verratessa olivat huomattavan läheisiä. (Pedersen, 2009, 145-146).

Verratessa tutkimukseni tuloksia Pedersenin (2009) esittämään, on hyvin selvää, että tuloksista voi löytää paljon samankaltaisuutta juuri kannabiksen käytön ja sen aloittamisen sekä siihen liittyvien merkitysten osalta. Vastakulttuuriin arvoihin kiinnittyminen on ollut monilla haastattelemillani kannabiksen käyttäjillä yleistä juuri kannabiksen

käyttöuran aloittamisen aikaan. Lisäksi kannabiksen käyttö on saattanut lisätä tätä vastakulttuurisiin arvoihin kiinnittymistä. Kannabiksen käyttö ja sen aloittaminen ovat tutkimukseni mukaan ikään kuin voineet laittaa liikkeelle prosessin, jossa vastakulttuurisia arvoja kannetaan mukana, vaikka omaa paikkaa ei enää katsottaisi valtaväestöstä poikkeavaksi. Vaikka tämä ei manifestoituisikaan arjessa juuri millään tavoin, katsotaan esimerkiksi kannabiksen käytön olevan itselle tärkeää ja mahdollisia seuraamuksia ei koeta oman aseman kannalta liian suuriksi.

Haastattelemanani ryhmä, työssäkäyvät kannabiksen käyttäjät, poikkeaa tietysti hyvin paljon koko väestöstä koskevasta aineistosta ja siksi on mahdoton sanoa, kuinka suuri osa kannabiksen käyttäjistä todella putoaa yhteiskunnalliseen marginaaliin käyttöuran jatkuessa. Ryhmäni kautta kuitenkin tulee selväksi, että kannabiksen käyttöä on voitu jatkaa säilyttäen mielekkyys omien elämäntapojen ja valintojen suhteen ja yhtäältä pysyä mukana normaaliksi katsotussa elämäntavassa.

5.3 Ehdotuksia jatkotutkimuksiksi

Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että kannabiksen laittomaksi huumausaineeksi asettava lainsäädäntö ei tutkitavan ryhmän osalta vaikuta kannabiksen käyttöön. Kannabis mielletään omassa sosiaalisessa ympäristössä hyvin normaaliksi, usein käytön intensiteetiltä alkoholia suuremmissa asemassa olevaksi päihdekulttuurin osaksi. Kannabis on Suomessa käytetyin laiton huumausaine, mutta sen käytön kulttuuria eikä etenkin käytölle annettuja merkityksiä sekä niiden vaikutusta yhteiskunnalliseen osallisuuteen ole tutkittu juuri lainkaan.

Ottaen huomioon kannabista kohtaan kohdistettu yhteiskunnallinen reagointi ja käyttäjien määrä, katson sellaisen tutkimuksen, joka pyrkii tuomaan kannabiksen käyttäjien ääntä esiin, olevan tärkeää. Yhteiskunnalliseen reagointiin vastataan usein vaikenemalla käytöstä peläten oman aseman heikkenemistä. Siksi koen merkittäväksi tuoda yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kautta tämän suuren suomalaisen vähemmistön kokemukset esiin. Lisäksi tutkimus, jossa kannabista ja sen käyttäjiä katsottaisiin yhtenä monikulttuurisen yhteiskunnan osana, voisi tuoda kannabiksesta suomalaisena ilmiönä uutta tietoa.

Monien suurten EU-maiden, kuten Ranskan, Saksan, Iso-Britannian, Espanjan ja Italian, suhtautuminen kannabikseen ja sen käyttäjiin poikkeaa suomalaisesta reagoinnista, vaikkakaan ei välttämättä kovin paljoa lainsäädännöllisesti. Kuitenkin näissä maissa kannabiksen käytöstä ja pienien määrien hallussapidosta rankaiseminen voi olla käytännössä poistettu. Se kuinka eri EU-maissa asuvien kannabiksen käyttäjien kokeminen omasta yhteiskuntasuhteesta vaihtelee, olisi eräs hyvin mielenkiintoinen, niin EU:n tasolla tietoa tuottava kuin globaalia sekä etenkin Internetin pienentämää maailmaa kuvaava tutkimuksen aihe.

Lisäksi suomalaisessa yhteiskunnassa kannabiksen käyttäjiä kohtaan asetettuja pakko-toimenpiteitä, kuten sakottamista tai kotietsintöjä, olisi mielenkiintoista tutkia niiden mahdollisen haittavaikutuksen kautta. Kannabiksen aseman uudelleen määrittämisen kohdalla käydyssä diskurssissa, kuten esimerkiksi aiemmin mainitsemissani Poliisiammattikorkeakoulun ennakoititutkimuksessa (Lintonen & Rönkä & Kotovirta & Komu, 2012), puhutaan usein haittojen minimoimiseen tähtäävästä politiikasta. Tämän tutkimuksen valossa käyttäjät eivät välttämättä koe heihin mahdollisesti kohdistuvia kontrollitoimenpiteitä kannabiksen käyttömääriin ja tapoihin vaikuttavana asiana. Toisaalta tutkimuksessa tuli ilmi, että esimerkiksi kotietsintä on saattanut vaikuttaa mielialaan tai parisuhteeseen. Asian tutkiminen asetelmasta, jossa kontrollitoimenpiteiden kohteeksi joutumista tutkittaisiin siten, millaisia haittoja se aiheuttaa käyttäjille, sekä näiden mahdollisten haittojen vertaamista kannabiksen käytöstä syntyneeksi koettujen haittojen kanssa, olisi hyvin mielenkiintoista.

Tutkimuksen teoreettisen taustan perusteellisemmän pohtimisen ja etenkin yhteiskuntasuhteen käsitteen kehittämisen kautta suuremman aineiston kerääminen sekä analysoiminen voisi toimia suorana jatkotutkimuksena tälle pro gradu -tutkielmalle. Koen tutkimukseni ansioksi sen, että olen löytänyt näkökulman, jossa yhtä aikaa rikolliseksi määriteltyyn toimintaan liittyvä ihminen on samanaikaisesti yhden yhteiskunnallisen elämän institutionaalistuneimman alueen, työn, piirissä. Laajemman aineiston avulla olisi mahdollista syventää tämän tutkimuksen myötä syntynyttä tietoutta normaalielämänsä kulkuaan itsensä asemoivien kannabiksen käyttäjien kokemuksellista asemaa suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (1993) Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.

Bauman, Zygmunt (1996) Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.

Becker, Howard S. (1953) Becoming a Marihuana User. *American Journal of Sociology* 59, 235-42.

Becker, Howard S. (1963) *Outsiders. Study in the sociology of deviance.* New York: The Free Press.

Becker, Howard. S (1998) *Tricks of the Trade. How to think about your research while you're doing it.* The University of Chigaco Press.

Fabritius, Carola & Salapuro, Mikko (2003) Kannabis päihteenä. Teoksessa Salapuro, Mikko & Kiianmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.) (2003) *Päihdelääketiede.* Duodecim. Jyväskylä: Gummerus.

Fadjukoff, Päivi (2007) *Identity Formation in Adulthood.* Jyväskylä studies in education, psychology and social research 319. Jyväskylän yliopisto.

Forsberg, Hannele (2002) Asianosaiset ja marginaalia koskeva kerronta. Teoksessa Forsberg, Hannele & Juhila, Kirsi & Roivainen, Irene (toim.) (2002) *Marginaalit ja sosiaalityö.* Jyväskylä: Kopijyvä.

Goffman, Erving (1963) *Stigma: Notes on the Management of a Spoiled Identity.* Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, cop. 1963.

Grinspoon L, Bakalar J. B. (1997) *Marijuana.* Teoksessa Lowinson J. H., Ruiz P., Millman R. B., Langrod J. G. (toim.) (1997) *Substance abuse. A comprehensive textbook.* Baltimore: Williams & Wilkins, 199–206.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Erikson, E. H. (1968) Identity, youth and crisis. New York: Norton.

Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2004) Suomalaisten suhtautuminen huumeisiin ja huumepolitiikkaan. Mielenpitoet ja asenteet väestössä. Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004):1.

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena & Perälä, Jussi (2011) Kukkaa pukkaa – kannabiksen kotikasvatus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):2.

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena & Salasuo, Mikko (2011) Hampuikäpolvi, seka-
käyttö ja doping – vuoden 2010 huumeikyselyn tuloksia. Yhteiskuntapolitiikka 76
(2011):4.

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena & Winter, Torsten (2012) Suomalaisten huumeidenkäyttö ja huumeasenteet – Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992-2010. THL:n Raportti 17/2012.

Helne, Tuula (2002) Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Forsberg, Hannele & Juhila, Kirsi & Roivainen, Irene (toim.) (2002) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2004) *Sosiologia*. Helsinki: WSOY.

Juhila, Kirsi & Abrams, Laura S. (2011) Special issue editorial: Constructing identities in social work settings. *Qualitative Social Work* 10(3), 277-292.

Julkunen, Ilse & Lamminen, Katri & Strandel, Harriet (2002) 'Ku ois vaan sellane normaali elämä' – elämäkulku marginaalista katsoen. Teoksessa Forsberg, Hannele & Juhila, Kirsi & Roivainen, Irene (toim.) (2002) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Kopijyvä.

Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, Minna (toim.) (2001) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Kekoni, Taru (2007) *Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaminen – kannabisaktivistien näkökulma*. Tampere: Tampereen yliopistopaino OY.

Komiteanmietintö 1997:10 (KM 1997/19) *Huumausainestrategia 1997*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kontula, Anna (2008) *Punainen eksodus*. Keuruu: Tampereen yliopisto ja Like Kustannus Oy.

Laine, Matti (2007) *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, *Acta Poenologica* 1/2007. Jyväskylä: Gummerus.

Lehtomaa, Merja (2006) *Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen*. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) (2006) *Kokemuksen tutkimus: Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia Oy. 163-194.

Lintonen, Tomi & Rönkä, Sanna & Kotovirta, Elina & Komu, Anne (2012) *Huumeet Suomessa 2020: ennakointitutkimus*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 101. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

- Miles M.B & Huberman A.M. (1994) *Qualitative data analysis*. California: Sage.
- Niiniluoto, Ilkka (2002) *Kokemus -kollokvion avaussanat*. Teoksessa Haaparanta, Leila & Oesch, Erna (toim.) (2002) *Kokemus*. Tampere: Tampereen yliopistopaino 9-14.
- Partanen, Juha (2002) *Huumeet maailmalla ja Suomessa*. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen (2002) *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki Gaudeamus, 13-37.
- Partanen, Juha & Metso, Leena (1999) *Suomen toinen huumeaalto*. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 2.
- Pedersen, Willy (2009) *Cannabis Use: Subcultural Opposition or Social Marginality? : A Population-Based Longitudinal Study*. *Acta Sociologica* 2009 52: 135.
- Perko, Kaisa (2004) ”Hulluina pitävät” -psykiatristen kuntoutujien yhteiskuntasuhteesta. Pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos / Sosiologia, Jyväskylän yliopisto.
- Perttula, Juha (2006) *Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen teoria*. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) (2006) *Kokemuksen tutkimus: Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia Oy. 115-163.
- Salasuo, Mikko (2004) *Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa*. Helsinki: Stakes tutkimuksia 149.
- Saukkonen, Pasi (2007) *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Seppälä, Pauliina & Mikkola, Tomi (2004) *Huumeet Internetissä ja nuorisokulttuureissa. Havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäsitteistä käyttäjäpiireissä*. Helsinki: Stakes raportteja 287.

Suomen säädöskokoelma,
Huumausainelaki 17.12.1993/1289
Rikoslaki 50 luku (17.12.1993/1304)

Toivonen, Timo (1999) Empiirinen sosiaalitutkimus, filosofia ja metodologia. Porvoo: WSOY.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012.

VKS:2006:1 Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksesta Dnro 34/31/06.

LIITTEET

Liite 1.

Haastattelurunko

Tietoja haastateltavasta: ikä, koulutus, työnkuva, siviilisääty, asuminen

1. Kannabiksen käyttöura
 - mistä käyttö lähti
 - miksi käyttö jatkui
 - miten pitkään käyttöuraa takana, käytön intensiteetti ja sen vaihtelut
 - suhtautuminen muihin päihteisiin ja mielipiteet niistä
 - nykyisillä tiedoilla voisiko kuvitella aloittavansa

2. Kannabiksen käyttö osana elämää
 - miten, missä ja kenen kanssa
 - kenelle käytöstä kerrotaan
 - miten usein
 - minkälaisia kannabistuotteita, mistä hankitaan
 - miten käyttäjä kokee kannabiksen käytön asettuvan osaksi elämäänsä, miten tärkeää se on, mihin tilanteisiin se kuuluu
 - miksi kannabista käytetään, hyötyjä ja haittoja

3. Suhde suomalaiseen yhteiskuntaan ja valtaväestöön
 - näkemys suomalaisesta huume/päihdepolitiikasta
 - onko käyttö johtanut törmäyksiin viranomaisten (poliisi, terveys, sosiaalinen) kanssa
 - minkälaisena virallinen kanta näyttäytyy
 - minkälaisena valtaväestön suhtautuminen näyttäytyy, mistä käsitys tästä on käyttäjälle syntynyt
 - miten kannabiksen käyttö näkyy käyttäjän suhtautumisessa yhteiskuntaan, onko tapahtunut muutosta käyttöuran aikana
 - onko käytön merkitys muuttunut käyttöuran edetessä

- onko valtaväestön suhtautuminen muuttunut käyttöuran aikana, miten käyttäjä näkee asian
 - poikkeavatko kannabiskäyttäjät valtaväestöstä
 - onko yhteiskunnan virallinen kanta aiheuttanut ulkopuolisuutta yhteiskunnasta
4. Työssäkäyvän kannabiskäyttö ja sen vaikutus elämään ja suhtautumisessa yhteiskuntaan
- kokeeko käyttäjä käyttönsä ja työnsä olevan ristiriidassa, onko julkinen ja henkilökohtainen elämä eritelty
 - asettaako työ tai muu asia käytölle kontroleja, onko niitä, onko ollut, jos ei ole
 - vaikuttaako kannabiksen käyttö työpanokseen, vrt. alkoholi
 - miten asema työyhteisössä koetaan
 - onko kannabiksen käyttö aiheuttanut ongelmia työpaikalla (varoitus, potkut, työpaikan vaihto)
5. Tulevaisuuden näkymät
- jatkuuko käyttö, miten pitkälle
 - onko yhteiskunnassa tai virallisessa kannassa muutosta nähtävissä käyttäjän kannalta katsottaessa